

”Rakkautta ja rajoja”

Oppaan laatiminen omaohjaajatyön tueksi
Pienryhmäkoti Omppuun

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaaliala
Sosionomi
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja
nuorisotyö
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Tarita Huusko
Annika Roslund

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma

HUUSKO, TARITA & ROSLUND, ANNIKA:

”Rakkautta ja rajoja”

Oppaan laatiminen omaohjaajatyön tueksi Pienryhmäkoti Omppuun

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 38 sivua, 15 liitesivua

Syksy 2016

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön aiheena oli omaohjaajatyö Pienryhmäkoti Omppussa. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja sen tuotos on opas omaohjaajatyön tueksi. Omaohjaajalla tarkoitetaan lastensuojelun työntekijää, jonka vastuulla sijoitetun lapsen asiat pääasiallisesti ovat. Opinnäytetyön tarkoituksena oli antaa menetelmiä omaohjaajatyöhön ja tavoitteena oli laatia opas.

Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Pienryhmäkoti Omppu Oy:n Nastolan yksikkö. Ompun Nastolan yksikkö on seitsemänpaikkainen lastensuojelulaitos, jossa asiakkaat ovat huostaanotettuja tai avohuollon tukitoimena sijoitettuja lapsia tai nuoria. Oppaan tarkoituksena on vastata toimeksiantajan tarpeeseen saada erilaisia menetelmiä omaohjaajatyön tueksi.

Opinnäytetyön empiirinen aineisto hankittiin Ompun nuorille ja työntekijöille suunnattujen kyselylomakkeiden avulla. Kysely toteutettiin kuuden Ompun työntekijän sekä kuuden Ompun nuoren kanssa. Kyselyn tavoitteena oli selvittää, muun muassa minkälaisia menetelmiä Ompun työntekijät olivat jo käyttäneet omaohjaajatyöskentelyssä, sekä mitkä menetelmät he olivat todenneet hyväiksi. Selvitimme myös, mitä nuoret toivoivat omaohjaajatyöltä, ja mitä hyvää nykyisessä omaohjaajatyössä heidän mielestään oli. Kyselyaineisto analysoitiin sisällönanalyysin mukaisesti.

Keskeisinä tuloksina ilmeni, että niin työntekijät kuin nuoretkin kokivat omaohjaajatyön tärkeäksi. Omaohjaajatyössä tärkeimpinä koettiin yhdessä tehdyt arkiset asiat ja nuorten asioiden hoidon keskittäminen yhdelle työntekijälle. Ravintolaruokailut ja ostoksilla käynnit olivat nuorten mielestä mieluisimpia toimintoja.

Johtopäätöksinä voitiin todeta, että omaohjaajatyö on tärkeä menetelmä lastensuojelussa. Omaohjaajan ja nuoren välinen molemminpuolinen luottamus koettiin tärkeänä.

Asiasanat: omaohjaajatyö, nuoret, lastensuojelu, osallisuus, sosiaalipedagogiikka, työmenetelmät.

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HUUSKO, TARITA & ROSLUND, ANNIKA:

"Love and limits"

Composing a guidebook for personal key method for Pienryhmäkoti
Omppu

Bachelor's Thesis in Social pedagogy for work with children and young
people, 38 pages, 15 pages of appendices

Autumn 2016

ABSTRACT

The subject of this thesis was the personal key worker method in Pienryhmäkoti Omppu. The thesis was functional, and its output was a guidebook to support a personal key worker. A personal key worker is a child protection worker, who is primarily responsible for a minor's matters. Every minor has two personal key workers in Omppu. The client of this thesis was Pienryhmäkoti Omppu Oy Nastola unit. Omppu is a child welfare institution that accommodates seven customers. The customers of Omppu are children or young people who have been taken into care or need non-institutional support. The thesis answers to the client's need for a variety of methods to support personal key workers' work.

The empirical material for the thesis was acquired by a questionnaire for the youth and workers of Omppu. The survey was conducted for six employees and for six young people in Omppu. The survey was designed to find out, for example, what kinds of working methods had the employees already used and which methods had they found successful. The purpose was to also find out what the youth wished for a personal key worker and what they thought was good in the personal key worker method. The questionnaire material was analyzed in according to content analysis guidelines.

The main results showed that both employees and the youth found the personal key worker method to be very important. The most crucial parts of the method were seen to be the daily tasks done together and the centralized management of the youth's affairs to one employee. The young people's favourite activities with their key worker were visits to shops and restaurants. It can be concluded that the personal key worker method is an important practice in child protection. Mutual trust between young people and personal key worker was seen as important.

Key words: personal key worker method, young people, child welfare, partnership, social pedagogy,

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Toimeksiantaja	3
2.2	Tarkoitus, tavoite ja tuotos	4
2.3	Tiedonhaun kuvaus	4
3	LASTENSUOJELU	6
3.1	Lastensuojelun keskeiset periaatteet ja eettisyys sosiaalityössä	6
3.2	Osallisuus ja identiteettityö	8
3.3	Toiminnalliset menetelmät ja kosketuksen merkitys	10
4	OMAOHJAAJATYÖ LASTENSUOJELUSSA	13
4.1	Omaohjaajatyö	13
4.2	Kiintymyssuhde	16
4.3	Sosiaalipedagogiikka ja pedagoginen suhde	17
5	OPPAAN TOTEUTTAMINEN	20
5.1	Kyselylomakkeet aineistonkeruumenetelmänä	20
5.2	Lomakehaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	22
5.3	Aineiston sisällönanalyysi	22
5.4	Kyselyiden tulokset	23
5.4.1	Nuorten vastaukset	24
5.4.2	Työntekijöiden vastaukset	26
5.5	Johtopäätökset	29
6	OPAS	31
7	ARVIOINTI	33
7.1	Luotettavuuden arviointi	33
7.2	Eettisyyden arviointi	34
7.3	Itsearviointi	35
7.4	Toimeksiantajan palaute	37
7.5	Tulevaisuuden haasteita ja kehittämisehdotuksia	37
	LÄHTEET	39
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena on omaohjaajatyö pienryhmäkodissa ja sen toimiksiantajana toimii Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikkö. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tavoitteena oli laatia opas omaohjaajatyön tueksi Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikköön. Opinnäytetyön tarkoituksena oli antaa menetelmiä omaohjaajatyöhön. Opinnäytetyön tuotoksena on ”Rakkautta ja rajoja” -opas, johon on koottu erilaisia toiminnallisia menetelmiä omaohjaajatyön tueksi. Oppaan kohderyhmänä ovat Pienryhmäkoti Ompun työntekijät, ja siihen kootut menetelmät suunniteltiin soveltuviksi Ompun asiakkaille, joita ovat 7–18-vuotiaat lapset ja nuoret.

Vuonna 2014 lähes 18 000 lasta ja nuorta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle (THL 2016 a). Useissa lastensuojelulaitoksissa on käytössä omaohjaajatyömenetelmä. Omaohjaaja vastaa pääasiallisesti sijoitetun lapsen asioista. Hänen tehtävänä on muun muassa luoda kokonaiskuva lapsen menneisyydestä ja nykyisyydestä, pitää yhteyttä lapsen lähiverkostoihin sekä rakentaa lapsen arkea kokonaisuudessaan. (THL 2016b.) Sijoitettujen lasten ja nuorten määrää sekä omaohjaajamenetelmän tärkeyttä ajatellen opinnäytetyön aihe on ajankohtainen.

Opinnäytetyöraportissa selvennetään ensin työn lähtökohtia. Tämän jälkeen raportista löytyy työn teoreettinen viitekehys, jossa avataan opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä. Näitä ovat kiintymyssuhde, osallisuus ja identiteettityö, omaohjaajatyö, sosiaalipedagogiikka ja pedagoginen suhde. Lisäksi kuvaamme lastensuojelutyötä, toiminnallisia menetelmiä ja kosketuksen merkitystä. Opinnäytetyöraportissa kuvataan, kuinka empiirinen aineisto on kerätty, ja mitä tuloksia niistä on saatu. Tämän jälkeen raportissa kuvataan omaohjaajatyön tueksi laadittua opasta ja lopuksi arvioidaan ja pohditaan opinnäytetyötä kokonaisuudessaan.

Lastensuojelun asiakkaasta, joka on huostaanotettu tai sijoitettu kodin ulkopuolelle lastensuojelun avohuollon tukitoimena, käytetään opinnäytetyössä sanaa lapsi tai nuori.

Opinnäytetyön toteutushetkellä Ompun asiakkaat olivat nuoria. Nurmen, Ahosen, Lyytisen, Lyytisen, Pulkkisen ja Ruoppilan (2010, 124) mukaan nuoruus on siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen ja nuoruuden valinnat vaikuttavat siihen elämäntapaan, jonka nuori aikuisena elää. Nuoruusikä on herkkää aikaa. Pekkarisen (2015, 265) mukaan lastensuojelussa kohdataan usein ihmisyyden vaikeimpia peruskysymyksiä ihmissuhteista, niiden katkeamisista ja uusien ihmissuhteiden syntymisestä. Lastensuojelutyö on usein työntekijälle palkitsevaa. Koska nuoruus on tärkeää ja herkkää aikaa, Rakkautta ja rajoja -oppaassa on osio, jossa keskityttiin nuoren itsetunnon ja tunnetaitojen vahvistamiseen.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Toiminnallinen opinnäytetyö tarkoittaa, että se perustuu käytännöllisiin ja teoreettisiin tarpeisiin. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on ohjeistaa, opastaa tai järjestää ammatillisen kentän käytännön toimintaa esimerkiksi oppaan muodossa. Työelämälähtöisyys ja käytännönläheisyys ovat tärkeitä opinnäytetyössä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10.)

2.1 Toimeksiantaja

Pienryhmäkoti Ompulla on kaksi yksikköä, toinen Lammilla ja toinen Nastolassa (Pienryhmäkoti Ompu 2016). Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Ompun Nastolan yksikkö. Kun opinnäytetyössä käytetään termiä ”Ompu” tai ”Pienryhmäkoti Ompu”, sillä tarkoitetaan Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikköä. Ompu on vuonna 2004 perustettu, seitsemänpaikkainen lastensuojeluyksikkö. Ompun asiakkaat ovat 7–18-vuotiaita huostaanotettuja tai avohuollon tukitoimina sijoitettuja lapsia tai nuoria. Asiakkaat asuvat Ompussa on noin kuukaudesta useaan vuoteen, sijoituksen pituudesta riippuen. (Pienryhmäkoti Ompu 2016.)

Ompussa on kahdeksasta työntekijästä koostuva moniammatillinen työtiimi. Tiimiin kuuluu muun muassa lähihoitajia, sosionomeja ja sairaanhoitajia. Työntekijöillä on myös psykiatrista osaamista. Pienryhmäkoti Ompun tavoitteena on toteuttaa laadukasta lastensuojelutyötä kodinomaisesti ja jokaisen asiakkaan tarpeet yksilöllisesti huomioiden. Arki ja sen sujuvuus ovat ensiarvoisen tärkeää Ompussa. Arkeen kuuluvat muun muassa koulu, harrastukset, ystävät ja kotiaskareet. (Pienryhmäkoti Ompu 2016.)

Pienryhmäkoti Ompun arvoja ovat asiakaslähtöisyys, kodinomaisuus, yksilöllisyys, suunnitelmallisuus ja osallisuus. Käytännön työssä arvot näkyvät rajoina ja rakkautena sekä empatiana ja ammatillisuutena. (Manninen 2016a.) Pienryhmäkoti Ompussa on käytössä omaohjaajatyö, jota toteutetaan pareittain, eli jokaisella nuorella on kaksi omaohjaajaa. Omaohjaajatyössä rakennetaan yksilöllinen suhde lapseen ja sen tavoitteena on kuulla lapsen ääni ja tarpeet. Omaohjaajat tekevät

yhteistyötä lapsen lähiverkoston ja sosiaalitoimen kanssa. (Pienryhmäkoti Omppu 2016.)

2.2 Tarkoitus, tavoite ja tuotos

Opinnäytetyön tarkoituksena oli antaa menetelmiä omaohjaajatyöhön, sillä toimeksiantajalla oli tarve niille. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja Ompun toiveesta opinnäytetyön tuotokseksi valikoitui opas. Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia opas, joka suunniteltiin vastaamaan toimeksiantajan tarpeeseen. Oppaan tavoitteena oli olla helposti hyödynnettävä erilaisissa tilanteissa. Opinnäytetyö on työelämälähtöinen, koska se perustuu toimeksiantajan tarpeeseen.

Opasta varten selvitettiin kyselylomakkeella Ompun työntekijöiden ja nuorten mielipiteitä, kokemuksia ja näkemyksiä omaohjaajatyöstä. Omaohjaajatyöstä on tehty useita opinnäytetöitä, mutta tämä opinnäytetyö tuotettiin juuri kyseisen toimeksiantajan tarpeisiin kohdennettuna.

Opinnäytetyön tekijöiden henkilökohtaisena tavoitteena oli oppia, millaista on hyvä omaohjaajatyö sekä lisätä pedagogista osaamista.

2.3 Tiedonhaun kuvaus

Opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen kuuluvat kiintymyssuhde, osallisuus ja identiteettityö, omaohjaajatyö, sosiaalipedagogiikka ja pedagoginen suhde. Teoreettiseen viitekehykseen haettiin tietoa ajankohtaisesta kirjallisuudesta sekä tuoreista tutkimuksista. Lahden ammattikorkeakoulun korkeakoulukirjaston informaattikopalveluja käytettiin kahdesti. Tietoa haettaessa käytettiin erilaisia tietokantoja, kuten Artoa, Melindaa, Eri-ciä ja EBSCOa. Suomalaisina hakusanoina käytettiin muun muassa ”omaohjaaj?”, ”omahoi?”, ”lastenko?” ja ”lastensuoj?”.

Lähdeaineisto rajattiin julkaisuvuoden mukaan siten, että se oli pääosin vuoden 2006 jälkeen julkaistua. Mukaanottokriteerinä oli, että aineisto käsittelee omaohjaajatyötä lastensuojelussa. Poissulkukriteerinä taas oli se,

että aineisto vain sivusi aihetta. Opinnäytteen kohdalla lisäkriteerinä oli, että se oli vähintään pro gradu -tasoinen. Kotimaisesta artikkelien viitetietokanta Artosta löytyi hakusanalla ”omahoi?” 21 viitettä, joista lähes kaikki liittyivät farmasiaan tai sairaanhoitoon, hakusanalla ”lastensuoj?” löytyi 430 viitettä ja hakusanalla ”lastenko?” löytyi 48 viitettä. Kirjastojen yhteistietokanta Melindasta löytyi hakusanalla ”omahoit?” 204 viitettä, joista 10 viitettä täytti mukaanottokriteerit, ja näistä 10 viitteestä opinnäytetyössä käytettiin viittä. Hakusanalla ”omaohjaaj?” löytyi viitteitä kahdeksan, joista yksi täytti mukaanottokriteerit ja sitä käytettiin opinnäytetyössä. Omaohjaajatyö lastensuojelussa on vähän tutkittu aihe, mikä toi haasteita tiedonhakuun.

Tiedonhaun lisäksi opinnäytetyötä varten hyödynnettiin myös aikaisemmin tehtyjen opinnäytteiden ja tutkimusten lähdekirjallisuutta. Empiirisen tiedon hankkimiseksi toimeksiantajalle tehtiin kyselylomakkeet, jotka työntekijät ja nuoret täyttivät kesän 2016 aikana. Nuorten antamat vastaukset käytiin heidän kanssaan yksilökohtaisesti keskustellen läpi.

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelu käsittää kokonaisvaltaista lapsi- ja perhekohtaista työskentelyä lapsen parhaaksi. Lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelmia, järjestämällä avohuollon tukitoimia, kiireellisillä sijoituksilla, huostaanotoilla, sekä niihin liittyvillä sijaishuollolla ja jälkihuollolla. Lastensuojelun toteuttamismuotoihin kuuluu myös ehkäisevä lastensuojelu. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 §, 3 a §.) Lastensuojelussa keskeisintä on turvata lapsen edun toteutuminen (Upanne 2004, 341). Lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta vastaavat ensisijaisesti hänen vanhempansa. Vanhemmilla on oikeus saada apua huolenpitoon ja kasvatukseen yhteiskunnalta. (Lastensuojelun perusta 2016.) Mikäli lapsen elinolosuhteet ovat sellaiset, että ne eivät pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin ja lapsen etu jää toteutumatta, on yhteiskunnalla oikeus puuttua lapsen elämään (Puonti, Saarnio, Hujala 2004, 3).

Kaikkien ihmisten, myös huostaanotettujen lasten ja nuorten elämä on yksilöllinen. Sijaishuollossa nähdään monenlaisia kohtaloita. Kenellekään ei tapahdu kaikki mahdollinen "hyvä", eikä myöskään kaikki mahdollinen "paha" ja epäoikeudenmukaisuus. Jokainen lapsi ja nuori on nähtävä ja tunnettava kokonaisuutena. Sijaishuollon työntekijöiltä vaaditaan erityistä ammattitaitoa ja paljon käytännön viisautta. (Eronen 2013, 10–11.)

3.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet ja eettisyys sosiaalityössä

Lastensuojelun keskeiset periaatteet pohjautuvat Suomen perustuslakiin, kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja lastensuojelulakiin (THL 2016c). Suomen perustuslain (731/1999, 6 §) mukaan lapsia tulee kohdella tasavertaisesti ja yksilöllisesti, lisäksi lapsille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa heidän omiin asioihinsa. Yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (60/1991, 3.artikla) mainitaan ensisijaisena lapsen edun huomioonottaminen. Toisena on maininta lapsen turvallisuudesta ja huolenpidosta huolehtimisesta ja kolmantena lastensuojelutyön toteutumisen valvonnasta.

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun on huolehdittava lapsen myönteisestä kasvusta ja kehityksestä. Sen tulee tukea lapsen lähiverkostoa lasta koskevissa asioissa. Päätöksiä tehtäessä tulee ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §.) Lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat lapsen edun huomioiminen, lapsen koko perheen tukeminen sekä lapsen osallisuus ja yhdenvertaisuus. Keskeisiä periaatteita ovat myös lastensuojelun suunnitelmallisuus ja palvelujen oikea-aikaisuus sekä suhteellisuus. Suhteellisuudella tarkoitetaan sitä, että palvelujen tulee olla sopuinnussa tarpeen kanssa. (THL 2016c.)

Sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa Lastensuojelun laatusuosituksessa kuvataan lastensuojelun viisi eettistä periaatetta, joita ovat asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. Ihmisarvo ja perusoikeudet tarkoittavat, että asiakkaita kohdellaan yhdenvertaisesti ja kunnioittavasti. Lapsen edun toteutumista voidaan tarkastella lastensuojelulain antamien kriteerien lisäksi oikeudenmukaisuuden, avoimuuden ja luotettavuuden sekä turvallisuuden kannalta katsottuna. Lastensuojelun ammattilaisella tulee olla osaamista vuorovaikutukseen ja ristiriitatilanteiden rakentavaan käsittelyyn asiakkaiden kanssa. Työntekijän tulee tiedostaa vastuunsa tekemästään työstä niin lapsen, nuoren, perheen, oman organisaation kuin yhteiskunnankin kannalta. Lasten, nuorten ja perheiden tarpeet tulee ohjata päätöksentekoa, kehittämistyötä ja palvelujen järjestämistä. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 3,12,15,16.)

Hurtig (2003, 172) kuvaa tutkimuksessaan sosiaalityön ammatillisuuden muodostuvan monialaisesta tietoperustasta, ammattieettisistä toimintaperiaatteista ja yhteiskunnallisesta auttamisvelvoitteesta. Pehkonen & Väänänen-Fomin (2011, 164–165) taas kirjoittavat, että sosiaalityön käytännöissä ei ole olemassa yhtä ainoaa, eettisesti oikeaa toimintatapaa. Työtä ei voi myöskään perustaa selkeään jakoon hyvästä ja pahasta. Tämän takia eettisyyttä muovaavat käytännölliset ja jokapäiväiset ratkaisut eettisten ihanteiden sijasta. Sosiaalialan ammattilaiselta edellytetään kykyä nähdä kokonaisuuksia, jotta hän kykenee selvittämään suuria ja vaikeita

tilanteita eettisesti ja asianosaisille parhaiten toimivasti. Eettinen sosiaalityö onkin harkitsevaa, pulmallista ja monimerkityksistä.

Eettisyyttä tarkastellaan usein tunneasiana. Toiminta, joka tuntuu oikealta, katsotaan hyväksi toiminnaksi. Etiikan perusteeksi ei kuitenkaan riitä tunteet eikä pelkkä toiminnan hyväksyttävyyys. Tunteet voivat johtaa harhaan ja yleinen mielipide ei aina ole oikea. Sosiaalialan ammattilaisen toiminnan tulee olla asiallista ja neutraalia, huolimatta siitä, saako hän osakseen myönteistä palautetta. (Arki, arvot, elämä, etiikka 2013, 6.)

3.2 Osallisuus ja identiteettityö

Osallisuus ja osallistuminen omaa elämää koskevissa päätöksissä ovat ihmisoikeus, jonka tulisi toteutua jokaisen ihmisen kohdalla. (Ellilä & Pellander 2012, 15). Osallisuutta määritellään useissa eri laissa. Suomen perustuslain (1999/731, 6 §) mukaan "lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti". Sosiaalihuollon asiakaslain (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 10 §) mukaan "alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla." Myös lastensuojelussa osallisuuden toteuttaminen pohjautuu lakiin, jonka mukaan lastensuojelussa tulee muun muassa selvittää asiakkaan toiveet ja mielipide sekä huomioida niitä (Lastensuojelulaki 417/2007, 20 §).

Osallisuuden perustana ovat lapsen tarpeet. Lapsi on aktiivinen ja vaikuttaa omalta osaltaan tapahtumiin. (Timonen-Kallio 2010, 6.) Todellinen osallisuus ei ole pelkkää mukana oloa (Oranen 2008, 9). Lastensuojelun ammattilaisten rooli on luoda lapselle mahdollisuuksia osallistua ja rohkaista lapsia ilmaisemaan mielipiteitään ja ajatuksiaan (Timonen-Kallio 2010, 7). Osallisuus rakentuu vastavuoroisesti, sen tavoitteena on dialogisuus, ja se sisältää oikeuden saada itseään koskevaa tietoa ja mahdollisuuden vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin. Osallistavaa työtä vahvistavat esimerkiksi läheisneuvonpito, dialogiset menetelmät, erilaiset toiminnalliset ja taidelähtöiset menetelmät. (Känkänen 2013, 71–72.)

Kujala (2003, 41) kertoo tutkimuksessaan, että osallisuus on osallistumista laajempaa ja osallisuudessa ihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa osallistumaansa asiaan. Bardyn (2001, 67–69) mukaan osallisuudessa lapsi tai nuori on osallisena ja mukana itselleen tärkeissä asioissa, niiden suunnittelussa, toteutuksessa ja käsittelyssä. Lastensuojelun asiakkaat olisi tärkeää ottaa mukaan esimerkiksi sijoitukseen liittyvissä päätöksissä. Kokeemus osallisuudesta on tärkeää identiteetin kehityksen kannalta. Osallisuus omaan elämään liittyvissä asioissa auttaa ymmärtämään omaa itseään, lähtökohtiaan sekä elämäntapaansa. Oranen (2008, 7) kirjoittaa, että kasvaakseen ja kehittyäkseen normaalisti, lapsi tarvitsee osallisuuden kokemuksia. Osallisuus opettaa yhteisoloa ja -eloa.

Kun lapselle tai nuorelle annetaan mahdollisuus olla osallisena oman elämänsä pohdintaan, hän todentaa itseään uusin tavoin itselleen ja toisille. Parhaimmillaan osallisuus parantaa lapsen tai nuoren käsitystä omasta kehityspotentiaalistaan ja kykyä pitää huolta omista tarpeista ja oikeuksista. (Bardy & Heino 2013, 22.) Osallisuuden kautta nuoren itsetuntemus vahvistuu ja ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. Lisäksi nuorelle tulee valtaantumisen tunne, eli tunne siitä, että hän kykenee myös itse vaikuttamaan omiin asioihinsa. Tämä onkin yksi lastensuojelun tärkeistä tavoitteista. (Hämäläinen & Komonen 2003, Timonen-Kallion 2010, 10 mukaan.)

Identiteetti tarkoittaa ihmisen käsitystä itsestään, ja se on muuttuva ja rakentuu vuorovaikutustilanteissa jatkuvasti. Identiteettiin vaikuttavat sen hetkinen tilanne ja paikka sekä aikaisemmat elämäntapahtumat ja kokemukset. Ihminen rakentaa henkilökohtaista identiteettiä, kun hän kertoo itsestään ja omasta elämästään. Toisten ihmisten tekemät määritelmät vaikuttavat identiteettiin huomattavasti, ja he ovat tärkeitä "peilejä" oman identiteetin rakentumisessa. (Kulmala 2006, 58–59, 61.)

Kun ihminen itse ei hallitse omaa elämäänsä, hän kokee, ettei tule nähdyksi. Tämä taas aiheuttaa tunteen kunnioituksen puutteesta. (Sennett 2004, 26.) Lapsilla on tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi monin eri tavoin, sillä se auttaa heitä pääsemään kosketuksiin tunnemaailmaansa kanssa. Erytisen tärkeää se on silloin, kun lapsi on elänyt vaurioittavassa ympä-

ristössä. On tärkeää, että lapsi kokee voivansa tunnistaa tarpeitaan ja toiveitaan, ja siten vaikuttaa elämäänsä, vaikka ympäristöä tai struktuureja ei voisi muuttaa. (Känkänen 2004, Känkänen 2013, 68–69 mukaan.)

Känkänen (2013, 69, 92) kuvaa tutkimuksessaan, että sijoitetun lapsen historia on usein hajanainen, joka koostuu muun muassa asiakirjoista, tiedoista ja muistikuvista. On tärkeää, että lapsi tai nuori, joka on lastensuojelun piirissä, saa mahdollisuuksia rakentaa elämäntarinaansa uudelleen ja löytää vaihtoehtoisia kertomuksia. Huostaanotto vaikuttaa lapsen elämään ja muuttaa sitä. Timonen-Kallion (2008, 66) mukaan identiteettityössä on tavoitteena, että omaohjaaja toimii tutkijana, joka auttaa nuorta jäsentämään todellisuutta, kuten se nuorelle itselleen ilmaantuu. Omaohjaaja tarjoaa vaihtoehtoisia jäsenyyksiä, mutta hän ei koskaan käytä asi-
antuntijavaltaansa nuoren yli.

3.3 Toiminnalliset menetelmät ja kosketuksen merkitys

Lastensuojelussa tarvitaan yksilöllisiä ja käytännöllisiä menetelmiä, joita voidaan soveltaa erilaisiin tarpeisiin ja tilanteisiin, ja joita voidaan helposti käyttää perustyön ohella. Lasten ja nuorten kohdalla, jotka ovat eläneet haastavissa elämäntilanteissa, on tärkeää tunnistaa ne menetelmät, joiden avulla heitä voidaan parhaiten auttaa. (Känkänen 2013, 27.) Toiminnallisia menetelmiä on olemassa paljon ja niitä on monenlaisia. Toiminnallisia menetelmiä ovat esimerkiksi liikunnalliset toiminnot, taiteelliset ilmaisun menetelmät, seikkailumenetelmät sekä käytännön tekemiseen perustuvat toiminta. On tärkeää, että toiminnan aikana syntyy tilanteita, joista nuori ei yksin selviä. Tällöin nuorta tuetaan ja autetaan selviytymään hänelle vaikeasta tehtävästä. Lyytisen ja Strömin (2003) mukaan parhaimmillaan näissä tilanteissa nuori saa malleja selviytyä ongelmatilanteista, jotka jäsentyvät sisäisiksi toimintamalleiksi. (Timonen-Kallio 2008, 97–98.)

Itseilmaisua ja tarinan kerrontaa voidaan toteuttaa esimerkiksi kuvien, videoiden, kerronnan, kirjoittamisen, musiikin ja niiden erilaisten yhdistelmien avulla. Näillä voidaan tehdä eri asioita näkyväksi. Sanallisen tai kuvallisen muodon saatuaan asiaa on helpompi käsitellä ja sen avulla voi-

daan tuottaa uusia tarinoita. Ilmaisullisilla menetelmillä on mahdollista kertoa kokemuksista, oppia tunteista, rakentaa identiteettiä ja tutustua elämän eri vaihtoehtoihin. Prosessilla voi olla voimaannuttava, sekä itse-tuntoa ja -tuntemusta vahvistava vaikutus. (Ruusunen 2005, 54.) Mikäli keskustelumenetelmät eivät tuota tulosta, on toiminnalliset menetelmät hyvä ottaa käyttöön. Toiminnallisilla menetelmillä tunteet, asenteet ja arvot voivat tulla paremmin esille. Tällaisten menetelmien avulla voidaan käynnistää toivottuun muutokseen johtavia prosesseja. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 192–193.)

Sosiaalityö on perinteisesti ollut sanallisesti suuntautunutta työtä. Toiminnallisuudella voidaan kuitenkin luontevasti täydentää sitä. Toiminnan myötä ihmisen kokemusmaailma voi laajentua. Uusien kokemusten myötä myös tunne- ja ajattelumaailma voivat avartua. Tämä taas voi muokata totuttuja toimintamalleja. (Nyqvist 1995 & Hämäläinen 2007, Riihelä-Palmun 2008, 17 mukaan.)

Koposen (2009, 15,41) mukaan kosketus on olennaista läheisissä ihmissuhteissa, sillä ilmaistaan välittämistä ja hyväksymistä. Koponen viittaa myös Routasalon (1997) tutkimukseen kosketuksesta hoito- ja hoiva-työssä. Tutkimuksen mukaan hoitajien halaaminen ja taputtelu koettiin hyvänä asiana, auttavan jaksamisessa ja piristävän mieltä. Lisäksi halaamisen ja taputtelun koettiin auttavan hoitajan ja potilaan positiivisen suhteen muodostumisessa. Tutkimuksessa oli toki myös niitä, jotka eivät halunneet halauksia tai taputteluja lainkaan.

Kognitiivisen neurotieteen professori Nummenmaa Aalto yliopistosta luennoi Mielenterveysseuran Mieli 2015 -päivillä muun muassa kosketuksen vaikutuksesta. Nummenmaa kertoo kosketuksella voivan vaikuttaa toisen tunteisiin voimakkaasti, ja että sillä on huumaava vaikutus ihmiseen. Mielilyttävällä kosketuksella saadaan aikaan muutosta aivojen endorfiinijärjestelmässä. (Suomen Mielenterveysseura 2015.) Myös lastenpsykiatrian erikoislääkäri Mäkelä (2005, 1543) kirjoittaa kosketuksen merkityksestä. Mäkelä kertoo esimerkiksi ylivilkkaiden, impulsiivisten ja aggressiivisten

lasten oireilun vähenevän hieronnalla. Hieronnalla on myös sosiaalisuutta lisäävä vaikutus.

4 OMAOHJAAJATYÖ LASTENSUOJELUSSA

Omaohjaajat kokevat läsnäolo- ja vuorovaikutustaidot, oman persoonan käytön ja luottamuksen rakentamisen tärkeimmiksi ammatillisen osaamisen alueiksi. Omaohjaajatyö sisältää pedagogisen suhteen ja dialogin lisäksi myös toiminnallisuuden, elämyksellisyyden ja yhteisöllisyyden. (Timonen-Kallio 2007, 70.) Lähdemateriaaleissa käytetään käsitteitä omaohjaaja ja omahoitaja, joilla tarkoitetaan samaa asiaa. Opinnäytetyössä käytetään käsitettä omaohjaaja, sillä toimeksiantaja käyttää sitä.

4.1 Omaohjaajatyö

Lastensuojelussa omaohjaaja on työntekijä, jonka vastuulla pääasiallisesti ovat sijoitetun lapsen asiat. Omaohjaaja päätetään lapsen saapuessa lastensuojelulaitokseen. Hän tutustuttaa lapsen laitokseen ja siitä alkaa heidän omaohjaajasuhteensa. (THL 2016b.) Timonen-Kallio (2008, 57) kirjoittaa tutkimuksessaan, että lastensuojelulaitoksessa lapsi saa terapeutista tukea ja hänen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehditaan. Tämä tarkoittaa, että lapsen arjesta huolehditaan ja lapselle opetetaan peruselämäntaitoja sekä hänen kuntoutumistaan tuetaan.

Omaohjaajatyöllä turvataan, että lapsi saa tarvitsemansa kokonaisvaltaisen tuen ja huolenpidon. Omaohjaaja hoitaa ja kasvattaa lasta lastensuojelulaitoksessa järjestelmällisesti ja suunnitelmallisesti. (Timonen-Kallio 2008, 2,57.) Omaohjaajan tehtävät ovat laajoja ja monentasoisia. Tehtävien kirjo ulottuu jokapäiväisten asioiden huolehtimisesta tunnesuhteen luomiseen omaohjattavan kanssa. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 20.) Omaohjaajan työ sisältää yksilökohtaista sekä yhteisöllistä työtä, yhteisökasvatusta, moniammatillista verkostotyötä, perhetyötä sekä dokumentointia (Timonen-Kallio 2008, 2, 57).

Omaohjaajan tulee tietää lapsen aikaisempaa elämää, muutot, merkittävät elämäntapahtumat ja lapselle tehdyt tutkimukset. Arjen sujumisen kannalta lapsen asioiden tietäminen ja niistä huolehtiminen on tärkeää, mutta niillä

on myös psykologinen vaikutus. Lapsi tietää, että hän on jonkun mielessä ja hänen asioistaan huolehditaan. Lapsi testaa aikansa omaohjaajan kestävyttä. Saavutettuaan luottamuksen lapsi uskaltaa vähitellen yhä enemmän turvautua omaohjaajaan. (Sinkkonen 2015, 241–242.)

Työntekijät toteuttavat omaohjaatyötä oman persoonansa mukaisesti, joten tarkkoja määritelmiä työhön ei voida luoda. Laitoksissa ja myös työyhteisöjen sisällä toimitaan monin eri tavoin. Omaohjaajan koulutuksesta riippuu, onko työ enemmän hoidollista, kuntouttavaa, kasvatuksellista vai terapeutista. Omaohjaajan ja lapsen tai nuoren suhde voi parhaimmillaan olla ainutkertainen tunnesuhde, joka on molemminpuolinen ja vastavuoroinen. (Timonen-Kallio 2008, 57–58, 66.) Omaohjaajan tulee tuntea ohjattavansa hyvin, jotta hän pystyy vastaamaan tämän tarpeisiin. Lapsella ja omaohjaajalla on mahdollisuus lähentyä, kun lapsi kokee tulleen kuulluksi ja että hänen näkökulmansa huomioidaan tärkeissä asioissa. (Virtanen 1995, Timonen-Kallion 2008, 58–59 mukaan.)

Laakso (2009, 79,150) toteaa tutkimuksessaan, että lapsen tai nuoren yksilöllistä huomioimista ja osallisuutta pidetään usein lastensuojelutyötä ohjaavana ideaalina. Lastensuojeluyksiköissä korostetaan usein lapsen yksilöllistä huomiointia, lähiverkoston yhteistyötä sekä suunnitelmallista työtettä. Omaohjaajatyön avulla pyritään turvaamaan näitä kaikkia. Yksilöllisyyden huomiointi näkyy mielenkiintona omaohjattavan tarinaan ja hänen näkökulmansa ymmärtämisenä. Lastensuojeluyksiköissä eletään usean lapsen yhteisöissä, jolloin jokaisen lapsen yksilöllinen huomioinen ei ole yksinkertaista ja haasteetonta. Yhteiselämä tuo rajansa yksilöllisyyteen.

Jotta omaohjaaja saisi kokonaisvaltaisen kuvan lapsesta, tämän haasteista ja mahdollisuuksista, tulee omaohjaajan olla vuorovaikutuksessa lapsen lähiverkoston kanssa (Timonen-Kallio 2008, 59). Omaohjaaja työskentelee myös lapsen lisäksi tämän vanhempien ja läheisten kanssa. Yksi omaohjaajan tehtävistä on lapsen sekä hänen läheistensä tarinan kuuleminen, sillä huostaanotetulla lapsella on harvoin eheä minäkuva ja todellinen käsitys siitä, mitä hänen elämässään on tapahtunut ja miksi. Omaoh-

jaaja kokoaa lapsen tietojen ja tarinoiden avulla lapsesta kokonaisemman kuvan, ja huomioi myös lapsen tunnetason kokemukset. Tämän kokoa-mansa kuvan omaohjaaja peilaa lapselle ja työntekijöille. On tärkeää, että omaohjaaja sisäistää peilaamisen tärkeyden ja oman vastuunsa siinä. Tärkeää on myös nähdä lapsi ainutlaatuisena yksilönä, eikä ainoastaan osana oman sukunsa kohtaloita. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 13–14, 20.)

Omaohjaajatyöskentelyn tavoitteena on lapsen ja hänen tarpeidensa huomioinen sekä luoda turvallinen suhde lapsen ja ainakin yhden aikuisen välille (Laakso 2009, 234). Lastensuojelun asiakkaat eivät usein kykene luottamaan aikuisiin ja joskus heillä on todella huonoja kokemuksia aikuisista. Tämän takia luottamuksellisen tunnesuhteen muodostaminen omaohjaajan ja lapsen tai nuoren välille voi olla haasteellista. Suhteen muodostaminen on kuitenkin tärkeä tehtävä, sillä se mahdollistaa korjaavia kokemuksia. (Posa 2009, 14.)

Omaohjaajan tulee kyetä vastaamaan lapsen tunne-elämän tarpeisiin. Omaohjaajana tehtävään tunnetyöhön kuuluu muun muassa vahvuuksien löytäminen lapsesta sekä vaikeista asioista puhuminen. (Timonen-Kallio 2008, 59.) Yksi omaohjaajan tärkeistä tehtävistä on lapsen arkaluontoistenkin asioiden puheeksi ottaminen ja niiden läpikäyminen (Sinkkonen 2010, 11). Omaohjaajan tehtävänä on rakentaa sellainen suhde, että lapsi tai nuori voi kokea luotettavuutta ja aitoa välittämistä. Huolenpitoon kuuluu läsnä oleminen. (Laakso 2009, 125, 171.) Luottamuksellisen tunnesuhteen syntyminen on dialogisen vuorovaikutuksen edellytyksenä (Mönkkönen 2007, 89).

Timonen-Kallio (2008, 61, 66) kertoo tutkimuksessaan, että omaohjaajan tekemä yksilöllinen työ on käytännössä arjen toiminnoissa tapahtuvaa työtä, mutta lisäksi omaohjaajat varaavat kahdenkeskistä aikaa omaohjattavan kanssa. Kahdenkeskinen aika voi olla esimerkiksi keskustelua ennen nukkumaan menoa, ostoksilla käynti tai omaohjaajatunti. Omaohjaajatuntien sisältöä ei ole tarkoin määritelty, mutta yleisesti tunnilla käydään läpi menneitä ja tulevia tapahtumia sekä keskustellaan kouluun ja perheeseen liittyvistä asioista. Tällaiset arkiset tilanteet kuuluvat selkeästi

omaohjaajatyön sisältöön. Työntekijän ammatillisuus toteutuu jokaisen asiakkaan kohdalla eri lailla, asiakkaan henkilökohtaisten tarpeiden ja elämäntilanteen vaatimusten mukaisesti.

4.2 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan elämän ensimmäisen vuoden aikana vauvan ja häntä hoivaavan aikuisen välille muodostuvaa suhdetta, jonka tehtävänä on suojata lasta stressin kokemukselta (Poutiainen & Salo 2015, 22). Vauvalla on luontainen tarve ja kyky muodostaa tunneside häntä hoivaavaan ihmiseen. Lapsen mieleen muodostuu sisäisiä malleja hoivaajan käyttäytymisen ja lapsen reaktioiden perusteella. Mallien avulla lapsi muokkaa ja suodattaa tietoa. Varhaisten kiintymyssuhteiden perustana toimivat sisäistetyt työmallit. (Sinkkonen 2015, 23.) Varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta myöhempään elämään pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään Bowlbyn kehittämän kiintymyssuhdeteorian avulla (Sinkkonen & Kalland 2004, 7).

Varhaisten hoivakokemusten lisäksi keskeistä kiintymyssuhdeteoriassa on korjaavien kokemusten merkitys. Se, mikä on vuorovaikutuksessa rikottu, voidaan korjata vuorovaikutuksessa, eli varhaisessa vuorovaikutuksessa syntyneitä kiintymyssuhdevaurioita voidaan korjata. Lapsen saadessa korjaavia kokemuksia, hänen käsityksensä itsestään ja ympäristöstään muuttuvat. (Kalland 2004, 136–137; Mäkelä & Vierikko 2004, 9–11,19.)

Kiintymyssuhde voi olla turvallinen, välttelevä, ristiriitainen tai jäsentymätön (Brodén 2008, 33). Turvallinen kiintymyssuhde syntyy lapselle, kun kaikenlaiset tunteet ovat vuorovaikutuksessa sallittuja ja lapsi elää ennakoitavassa maailmassa. Välttelevästi kiintynyt lapsi ei voi ilmaista tunteitaan voimakkaasti. Pystyäkseen vastaamaan aikuisen reaktioihin toivotulla tavalla, lapsi seuraa aikuisen reaktioita aktiivisesti. (Sinkkonen 2015, 27–28.) Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi kokee, ettei vanhemman käyttäytymistä voi ennakoita, sillä vuorovaikutus on aikuislähtöistä. Jäsentymättömästi kiintynyt lapsi kokee, että vanhempi on sekä turvan että pelon lähde. (Brodén 2008, 33.)

Lapsella, joka varttuu perhehoidossa tai lastensuojeluyksikössä, on ainakin yksi katkos kiintymyssuhteessa. Sijaishuollossa lapsi muodostaa merkityksellisiä suhteita uusiin ihmisiin. Mikäli lapsi on ollut sijoitettuna monessa eri paikassa, mahdollisuus turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen ovat heikentyneet. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkill 2015, 10.) Lastensuojelussa lapsen kiintymyksen kannalta suhde omaohjaajaan on merkityksellinen. Suhteen kehittyminen kiintymykseksi vaatii aikaa, läsnä olevaa aikuista ja vuorovaikutusta. Lapsen kiinnittymiskohde on lähellä oleva henkilö, joka huolehtii eniten lapsen tarpeista. Kun olosuhteet ovat kunnossa ja lapsen elämässä on sensitiivisesti toimiva aikuinen, kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta lapsella on mahdollisuus luoda turvallinen kiintymyssuhde aikuiseen. (Jouppila 2007, 45–46, 78–79.)

Saadakseen korvaavia kokemuksia kiintymyssuhteesta, lapsi tarvitsee omaohjaajan, joka aidosti kiintyy häneen. Lapsi saa turvallisuuden kokemuksia, kun arki toistuu samankaltaisena, ja lapsi pystyy ennakoimaan, mitä tapahtuu seuraavaksi. Strukturoitu arki toimii terapeuttisena elementtinä lapselle, joka on otettu huostaan. Ennakoitava ja samana pysyvä arki riittää lapselle siihen saakka, kunnes lapsi tottuu turvalliseen arkeen, ja hän alkaa näyttää psyykkisiä tarpeitaan. Tällöin on tärkeää, että lapsen ja aikuisen välinen omaohjaajasuhde syvenee terapeuttisemmaksi ja vastaa lapsen tarpeisiin. Tämä vaatii omaohjaajalta kykyä tunnetasolla tunnistaa ja kohdata lapsen tarpeita ja vastata niihin. Omaohjaajan on samanaikaisesti osoitettava välittämistä ja vastaanotettava lapsen tunteet ja tarpeet. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 20.)

4.3 Sosiaalipedagogiikka ja pedagoginen suhde

Sanalla sosiaalipedagogiikka tarkoitetaan ihmisen kasvua sosiaalisena ilmiönä ja kasvatusta eli pedagogista toimintaa, sekä näihin vaikuttavia tekijöitä. Sosiaalipedagogiikassa kiinnostuksen kohteina ovat kasvun ja kasvatuksen yhteisölliset ja yhteiskunnalliset näkökulmat. Sosiaalipedagogiikka tuo sosiaaliseen työhön pedagogisen viitekehyksen. (Sosiaalipedagogiikka, 2016.)

Arkilähtöisyys, yhteisöllisyys, osallisuus ja dialogisuus ovat olennaisia sosiaalipedagogisessa ammatillisessa toiminnassa (Ranne 2005,16). Sosiaalipedagogiikassa korostetaan ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta. Sosiaalipedagogiikan yhdessä keskeisessä periaatteessa ihmistä autetaan auttamaan itseään. (Hämäläinen & Kurki 1997, 16, 18–19.) Sosiaalipedagogisessa toiminnassa tavoitteena on tukea ihmistä eri elämänvaiheissa, jotta hän löytäisi oman paikkansa yhteiskunnassa ja tulisi toimintakykyiseksi yhteiskunnan jäseneksi (Nivala 2007, 77).

Kasvatus- ja ohjaustyö tapahtuvat pedagogisessa suhteessa, joka on sosiaalipedagogiikan ydintä. Pedagogisessa suhteessa on oleellista osapuolten keskeinen arvostava ja kunnioittava dialogi. Dialogisessa suhteessa nuorelle annetaan tilaa ja mahdollisuus etsiä itseään ja tehdä elämänsä liittyviä valintoja itsenäisesti. Ohjaajan tulee neuvoa nuorta refleктоimaan oppimaansa, jotta opittu asia saisi merkityksen ja muovautuisi tietämisestä toiminnaksi. (Kurki 2002, 33.) Freiren (2005, 186–187) mukaan dialogiseen toimintaan kuuluu kaksi ihmistä, jotka kohtaavat muutakseen maailmaa. Ihmiset voivat toimia eri tasoilla, mutta ovat tasavertaisia keskenään. Dialogisen yhteistyön perustana ovat kommunikaatio ja luottamus. Toiminnassa on päämääriä ja siinä osallistetaan, ei alisteta.

Pedagogisen toiminnan avulla tuetaan lapsen ja nuoren sosiaalista kasvua (Sosiaalipedagogiikka 2016). Pedagoginen suhde on persoonallinen suhde, joka syntyy spontaanisti aikuisen ja lapsen välille. Siinä aikuinen välittää lapsesta juuri sellaisena kuin hän on ja tiedostaa, mitä lapsesta voi tulla. (Syrjäläinen 2003, 2–3.) Hämäläisen ja Komosen (2003) mukaan pedagoginen suhde haastaa nuorta muutokseen ja kasvuun, tuo nuoren kasvuprosessit esiin, herättää nuoren tietoisuuden ja luo uusia elämänsuuntia. Tämä auttaa nuorta ymmärtämään hänen mahdollisuutensa vaikuttaa omaan elämäänsä. Pedagogisessa suhteessa toinen ihminen haastetaan dialogiin, jossa molemmat kasvavat. (Timonen–Kallio 2007, 60–61.)

Pedagogisen suhteen edellytys on, että lapsen ja nuoren kokemukset vastaanotetaan ja niitä reflektoidaan. Pedagoginen auktoriteetti voidaan

nähdä esimerkiksi omaohjaajan ja nuoren välisessä vastavuoroisessa suhteessa, jossa omaohjaajalla on mahdollisuus käyttää sosiaalista kontrollia. Kun pedagoginen auktoriteettisuhde on toimiva, lapset ja nuoret osallistuvat siihen aktiivisesti. Lapset ja nuoret saavat pedagogisesta suhteesta myönteisiä kokemuksia, joita ovat muun muassa turvallisuus, läheisyys, arvostus ja henkilökohtaisuus. Auktoriteettisuhde voi muodostua silloin, kun omaohjaaja on pystynyt muodostamaan luottamukselliset suhteet nuoriin yksilöinä ja ryhmänä. Auktoriteettisuhteen avulla voidaan luoda hyväksymistä, kunnioittamista ja arvostamista. (Mönkkönen 1998; Meri 1998, Timonen-Kallion 2007, 62 mukaan.)

5 OPPAAN TOTEUTTAMINEN

Kohderyhmänä opinnäytetyössä on Pienryhmäkoti Ompun nuoret ja työntekijät. Opasta varten selvitettiin Ompun työntekijöiltä ja nuorilta heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan omaohjaajatyöstä kyselylomakkeiden avulla. Empiirinen aineistonkeruu toteutettiin kesä- ja heinäkuussa 2016.

Nuorilta pyydettiin kirjallisesti lupaa osallistua opinnäytetyöhön (LIITE 1). Lupa-anomukset toimitettiin seitsemän nuoren huoltajille. Huostaanotettujen nuorten kohdalla sosiaalityöntekijät tekivät päätöksen osallistumisesta. Kuusi nuorta sai luvan osallistua. Koska yhden kunnan tutkimuslupakäytäntö oli monivaiheinen ja aikaa vievä, hakuprosessi jätettiin kesken. Työntekijöiden halua osallistua opinnäytetyöhön kysyttiin suostumuslomakkeella (LIITE 2). Yhdeksästä työntekijästä kuusi osallistui opinnäytetyöhön.

Kyselylomakkeen mukana on hyvä olla vastausohjeet ja saatekirje, jonka avulla motivoidaan vastaamaan kyselyyn (Vilka & Airaksinen 2003, 59). Kyselylomakkeiden mukaan laitettiin saatekirjeet (LIITE 3 ja 4). Vastausohjeet olivat kyselylomakkeiden alkuosassa.

5.1 Kyselylomakkeet aineistonkeruumenetelmänä

Kyselylomakkeella tarkoitetaan sähköistä tai paperista lomaketta, jolla hankitaan tietoja tutkittavasta ilmiöstä. Kyselylomakkeeseen kootaan avoimia ja valmiita vastausvaihtoehtoja sisältäviä kysymyksiä. Kyseessä on avoin kysymys, kun siihen voidaan vastata omin sanoin. (Järvinen & Järvinen 2004, 147–148.) Avoimilla kysymyksillä taataan vastaajalle mahdollisuus tuoda julki mielessään olevat asiat. Avoimien kysymysten vastuksista huomataan, mikä on vastaajan mielestä tärkeää tai keskeistä. (Hirsjärvi 2008, 196.) Kysymyksiä, joissa vastausvaihtoehdot ovat valmiina, kutsutaan strukturoiduiksi kysymyksiksi (Kananen 2008a, 26).

Kyselylomakkeessa tulee kysyä vain tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Jokainen kysymys tulee perustella tutkimuksen viitekehyksellä. (Pitkäranta 2014, 92.) Kysely-

lomakkeen hyvänä puolena on se, että kyselyssä voidaan kysyä monia asioita ja kyselyllä voidaan kerätä monipuolinen tutkimusaineisto. Kyselymenetelmä on myös tehokas ja tutkijalle haastattelua helpompi analysoida. (Hirsjärvi 2008, 190.)

Sekä työntekijöiden (LIITE 6) että nuorten (LIITE 5) kyselylomakkeiden alussa oli strukturoituja kysymyksiä, joissa selvitettiin vastaajien taustatietoja ja omaohjaajuuden tärkeyttä. Nuorilta kysyttiin taustatietoina heidän ikäänsä, kuinka pitkään he ovat asuneet Ompussa, ja oliko heillä ollut omaohjaajia muualla kuin Ompussa. Strukturoituina kysymyksinä nuorille oli, kuinka tärkeäksi nuori kokee omaohjaajuuden, kuinka usein nuori viettää aikaa omaohjaajan kanssa ja kuinka usein hän haluaisi viettää aikaa omaohjaajan kanssa. Työntekijöiltä haluttiin taustatietoina tietää, kuinka pitkään he ovat olleet töissä Ompussa ja kuinka pitkään he ovat tehneet töitä lastensuojelussa. Työntekijöiltä kysyttiin myös, kuinka monen nuoren omaohjaajana työntekijä on nyt ja kuinka monta omaohjattavaa työntekijällä on ollut uran aikana.

Kyselylomakkeeseen koottiin myös avoimia kysymyksiä. Nuorilta kysyttiin, millaiset asiat ovat tärkeitä omaohjaajuudessa, mieleenpainuvinta hetkeä omaohjaajan kanssa, mitä omaohjaajan kanssa on tehty, mitä nuori haluaisi tehdä omaohjaajan kanssa sekä kehittämisehdotuksia Ompun omaohjaajatyöhön. Nuoria pyydettiin myös kuvailemaan suhdettaan omaohjaajaan verrattuna muihin Ompun työntekijöihin. Työntekijöiltä kysyttiin avoimilla kysymyksillä muun muassa, mikä on tärkeää ja haastavaa omaohjaajuudessa, mikä on hyvää Ompun omaohjaajakäytännössä ja kuinka sitä voisi kehittää. Työntekijöiltä tiedusteltiin myös, millaisena työntekijä kokee omaohjaajuuden, mitä menetelmiä työntekijät ovat käyttäneet, sekä työntekijöiden mahdollisuudesta käyttää aikaa omaohjaajuuteen.

Kyselylomake kannattaa aina testata etukäteen kohderyhmää vastaavalla henkilöllä. Esitestauksessa vastaajalla on mahdollisuus kertoa, mikäli kyselylomakkeessa on kohta, jota hän ei ymmärtänyt. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 62.) Nuorten kyselylomake esitettiin kahteen kertaan nykyisin jo

täysi-ikäisillä lastensuojelun asiakkaila. Aikuisten kyselylomake esitettiin kahteen kertaan lastensuojelun työntekijöillä, jotka työskentelevät muualla kuin Ompussa. Esitestauksen myötä muutamaa kysymystä tarkennettiin.

5.2 Lomakehaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelut voidaan toteuttaa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluina. Yksilöhaastattelun toteutusvaihtoehtoja ovat lomake- tai teemahaastattelu. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.) Lomakehaastattelussa käytetään apuna lomaketta (Kananen, 2014, 72). Lomakehaastattelussa kysytään kaikilta haastateltavilta samat kysymykset samassa järjestyksessä. Haastattelun muodon valintaan vaikuttavat, millaista ja miten tarkkaa tietoa haastattelulla pyritään saamaan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.) Nuoria haastateltiin kyselylomakevastausten lisäksi. Tällä tavoin pyrittiin varmistamaan, että nuoret saavat mahdollisuuden tulla kuulluiksi. Nuorten haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastatteluiden aikana nuorten kanssa käytiin läpi heidän kyselylomakkeiden vastaukset.

5.3 Aineiston sisällönanalyysi

Aineiston analyysimenetelmä perustui sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysissä aineisto analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Sillä järjestetään aineisto tiiviiseen muotoon kadottamatta sen sisältämää tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 108.) Tavoitteena on saada tutkittavasta ilmiöstä selkeä kuva sanallisessa muodossa (Kananen 2008b, 94). Sisällönanalyysillä aineisto saadaan järjesteltyä johtopäätösten tekoa varten (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusprosessin ensimmäinen vaihe on tutkimusongelmaan liittyvän aineiston kerääminen haastatteluilla, havainnoilla tai kyselyillä. Tämän jälkeen aineisto yhteismitallistetaan eli litteroidaan. Seuraavaksi aineistoa tarkastellaan tutkimusongelman ja -kysymysten näkökulmasta. Tässä vaiheessa tekstikokonaisuus koodataan eli aineisto tiivistetään antamalla tekstikokonaisuudelle tai sen osalle sisältöä

kuvaava ilmaisu eli koodi. Koodausvaiheen jälkeen aineisto luokitellaan eli koodin avulla muodostetaan ryhmiä. Ryhmät eli luokat nimetään. (Kananen 2014, 99–100.) Toiminnallisen opinnäytetyön empiirisen aineiston analysointia ei tarvitse tehdä yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57–58).

Kyselylomakkeiden vastaukset litteroitiin. Litterointi tarkoittaa aineiston kirjoittamista kirjalliseen muotoon, jolloin aineistoa voidaan työstää erilaisilla analysointimenetelmillä (Kananen 2014, 101). Litteroitua tekstiä tuli 15 sivua. Työntekijöiden ja nuorten vastaukset analysoitiin eri menetelmillä, koska nuorten vastauksista kertyi niin vähän aineistoa. Työntekijöiden vastaukset koodattiin litteroinnin jälkeen eli aineistosta merkittiin tutkimustehtävän kannalta oleelliset asiat eri väreihin. Seuraavaksi vastaukset teemoiteltiin, eli aineisto ryhmiteltiin erilaisten aihepiirien mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93). Tutkimustehtävä ohjasi myös koodatun aineiston teemoittelua, joka toteutettiin seuraavien otsikoiden mukaisesti: omaohjaajuuden tärkeys, omaohjaajuus Ompussa ja kehittämissuositukset sekä hyväksikäytettyjä ja toivottuja menetelmiä.

Nuorten vastaukset analysoitiin lukemalla ensin litteroitu aineiston monta kertaa, jonka jälkeen aineistosta poimittiin tutkimustehtävän kannalta oleellisia asioita. Nuorten vastaukset pelkistettiin, eli esimerkiksi nuoren vastaus: ”...ostettu vaatteita, käyty ostamassa synttärilahja.” pelkistettynä ilmauksena on ostoksilla käynti. Tämän jälkeen samankaltaiset vastaukset ryhmiteltiin keskenään ja yhdistettiin alakategorioihin, joita olivat muun muassa ostokset, ruokailu ja yhdessä tekeminen. Alakategoriat puolestaan yhdistettiin yläkategorioihin, joita olivat esimerkiksi omaohjaajan kanssa yhdessä tehtäviä asioita ja mikä omaohjaajan toiminnassa on tärkeää.

5.4 Kyselyiden tulokset

Tulosten esittämiseen kuuluu olennaisena osana aineiston kuvaaminen. Aineistosta voidaan lainata havainnollisia ydinilmaisuja. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 150–151.) Tulokset esitetään mahdollisimman selkeästi ja yksinkertaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2013, 158).

5.4.1 Nuorten vastaukset

Nuoret olivat 15–17-vuotiaita ja haastatteluhetkellä he olivat asuneet Ompussa parista päivästä 11 vuoteen. Nuorilta kysyttiin aiempien omaohjaajien lukumäärää, johon kaksi nuorista vastasi, ettei heillä ollut ollut omaohjaajia muualla kuin Ompussa. Kolmella nuorella oli ollut omaohjaajia muuallakin kuin Ompussa, ja yksi nuorista jätti vastaamatta kysymykseen. Nuorilta haluttiin tietää, miten tärkeäksi nuoret kokevat omaohjaajuuden, tähän neljä nuorista vastasi kokevansa omaohjaajuuden melko tärkeäksi ja kaksi nuorista ei kokenut omaohjaajuutta ollenkaan tärkeäksi.

Nuorilta kysyttiin, miten usein he viettävät aikaa omaohjaajan kanssa, ja viisi nuorista vastasi viettävänsä aikaa omaohjaajan kanssa harvemmin kuin kerran kuukaudessa, ja yksi nuorista vastasi viettävänsä aikaa omaohjaajan kanssa kaksi kertaa kuukaudessa. Kyselylomakkeessa kysyttiin myös, miten usein nuoret haluaisivat viettää aikaa omaohjaajan kanssa. Kaksi nuorista halusi viettää aikaa omaohjaajan kanssa harvemmin kuin kerran kuukaudessa ja yksi nuorista jätti vastaamatta kysymykseen. Muut nuoret halusivat viettää aikaa omaohjaajan kanssa kerran viikossa, kaksi kertaa kuukaudessa tai kerran kuukaudessa.

Nuria pyydettiin kuvailemaan heidän suhdettaan omaohjaajaan verrattuna muihin Ompun työntekijöihin, nuoret kuvailivat omaohjaajiaan muun muassa luotettavina, rentoina ja helposti lähestyttävänä. Kaksi nuorista kertoi, että suhde omaohjaajaan on samanlainen kuin muihin Ompun työntekijöihin ja kaksi nuorista ei osannut kuvailla suhdettaan omaohjaajaan.

Luotettavin ja helpoiten lähestyttävä, uskallan kertoa huolitani ja pyytää apua.

Omaohjaajani on rento. Käyn vaate ostoksilla omaohjaajani kanssa, muiden kanssa en ole käynyt. Pystyn puhumaan asiointani muille työntekijöille.

Kysymykseen, millaiset asiat ovat sinulle tärkeitä omaohjaajasuhteessa, nuorten vastauksista tärkeimmäksi nousi luottamus. Seuraavaksi tärkeimmäksi koettiin se, että asiat hoituvat paremmin, kun vain yksi aikuinen on

vastuussa nuoren asioista. Hyvät välit ja hyvä keskusteluyhteys omaohjaajaan koettiin myös tärkeiksi. Lisäksi yhdessä tekeminen mainittiin tärkeänä asiana.

Luottamus, se, että asiat hoituvat, yhdessä tekeminen ja asiasta sopiminen.

Nuorilta tiedusteltiin, mitä nuoret ovat tehneet omaohjaajan kanssa. Neljässä vastauksessa mainittiin ostoksilla käynti ja kolmessa vastauksessa ravintolaruokailu. Lisäksi vastauksissa mainittiin keskustelu, matkustelu ja kauneuspalvelut.

Syönyt, käynyt shoppailemassa, Tallinnassa (en muista kaikista).

Kysyttäessä nuorten mieleenpainuvinta hetkeä omaohjaajan kanssa sekä mitä nuoret haluaisivat tehdä omaohjaajan kanssa, vastauksista eniten esiin nousivat ostoksilla käynti ja ravintolaruokailut. Lisäksi nuoret mainitsivat tapahtumissa käynnit, kauneuspalvelut, matkustuksen sekä ensitaapaamisen ja hyvästienjätön.

Kävimme hakemassa synttärilahjan, käytiin syömässä yhdessä thaimalaisessa ravintolassa.

Nuorilta pyydettiin myös kehittämissuhteita Ompun omaohjaajakäytäntöön, mutta heillä ei ollut tähän ehdotuksia.

Nuorten kysely- ja haastatteluvastauksissa ilmeni samoja asioita. Haastatteluissa mainittiin kuitenkin muutamia asioita, joita ei ollut kyselylomakkeiden vastauksissa. Yksi nuorista kertoi kehittämiskohteeksi, että haluaisi viettää enemmän aikaa omaohjaajansa kanssa. Lisäksi yksi nuorista toivoi, että omaohjaaja-ajat sovittaisiin etukäteen, ja että sovituista ajoista pidettäisiin kiinni. Yksi nuori kertoi, että hän tekee asioita mieluummin koko yhteisön kanssa, kuin kahdestaan omaohjaajansa kanssa. Kaksi nuorta kertoi, että he pitävät omaohjaajuutta tärkeänä.

Omaohjaaja on se, kelle asioista kerrotaan. Se tietää eniten.

Omaohjaaja on tärkeä, (omaohjaajamenetelmä) on hyvä olla.

Yhteenvedon nuorten vastauksista voidaan todeta, että nuoret vastasivat lyhyesti sekä kyselylomakkeeseen että haastattelutilanteissa. Nuoret kokivat omaohjaajan kanssa mielekkäimmäksi ostosten tekemisen ja ravintola-ruokailut. Omaohjaajasuhteen tärkeimmäksi piirteeksi nousi luottamus. Haastattelutilanteessa ilmeni, että nuorten suulliset ja kirjalliset vastaukset olivat osin ristiriitaisia. Esimerkiksi kysymys omaohjaajuuden tärkeydestä. Yksi nuorista oli vastannut kyselylomakkeessa, että kokee omaohjaajuuden melko tärkeäksi, mutta hän toistuvasti sanoi, että ei koe omaohjaajuutta tärkeäksi. Yksi nuori puolestaan kertoi haastattelussa, että hän kokee omaohjaajuuden erittäin tärkeäksi, vaikka hän oli rastittanut kyselylomakkeessa vastausvaihtoehdon ”melko tärkeäksi”, mutta hän ei vaihtanut kirjallista vastaustaan.

5.4.2 Työntekijöiden vastaukset

Kaikki kyselyyn vastanneet työntekijät olivat olleet Ompussa töissä viisi vuotta tai enemmän. Työntekijöiltä kysyttiin, kuinka pitkään he olivat tehneet töistä lastensuojelussa, ja kaikki työntekijät rastittivat vaihtoehdon ”5 vuotta tai enemmän”. Työntekijöiltä tiedusteltiin, kuinka monen nuoren omaohjaajana työntekijät toimivat, ja yksi työntekijöistä ei toiminut vastushetkellä omaohjaajana. Kaksi työntekijöistä toimi yhden nuoren omaohjaajana ja kolme työntekijää toimi kahden tai useamman nuoren omaohjaajana. Viidellä työntekijällä oli ollut uran aikana viidestä kahdeksaan omaohjattavaa ja yhdellä työntekijällä yhdeksän tai useampia.

Kyselyssä haluttiin saada tietoa omaohjaajuuden tärkeydestä yleisesti, joten siinä kysyttiin, millaisena työntekijät näkevät omaohjaajuuden, ja vastauksiksi saatiin muun muassa sanoja mielekkäänä, haastavana, erittäin tärkeänä sekä ainutlaatuisena aikuisen ja lapsen välisenä suhteena.

Omaohjaajuus antaa loistavan mahdollisuuden lapselle saada korjaava, rakentava ja turvallinen aikuissuhde.

Omaohjaajuus tarjoaa ilon hetkiä nuoren kehittyessä hyvään suuntaan, mutta myös rankkoja aikoja hänen testatessa kunnon rajojaan.

Työntekijöitä pyydettiin mainitsemaan kolme tärkeintä asiaa omaohjaajuudessa. Useimmiten mainittiin luottamus, yhteistyö (vanhempien, sosiaalityöntekijöiden ja työyhteisön kesken) sekä lapsesta välittäminen ja lapsen kohtaaminen. Muita tärkeäksi koettuja asioita olivat keskusteluyhteys ja tiimityö.

Aito välittäminen, kiinnostus lapsen asioista. Viesti; olet minulle tärkeä ja välitän sinusta. Positiivisen palautteen antaminen!

Luottamuksellisen suhteen rakentuminen.

Työntekijöiden mielipiteitä Ompun omaohjaajuudesta haluttiin tietää. Työntekijöiden mielestä hyvää Ompun omaohjaajakäytännössä on se, että nuoren asioiden hoito on keskitetty yhdelle omaohjaajalle. Hyviä asioita ovat myös työyhteisön tuki, nuorista aidosti välittäminen sekä mahdollisuus toteuttaa omaohjaajuutta monipuolisesti.

Saan tehdä/toteuttaa omaohjaajuutta oman näköisenäni ja mielestäni suht vapaasti.

Aidosti välitetään ja hoidetaan nuoren asioita.

Lupa mennä ja tehdä. Palaverissa mielipiteitä kuullaan.

Kysyttäessä, miten haluat kehittää Ompun omaohjaajakäytäntöä, esiin nousivat toiveet selkeämmistä omaohjaaja-ajoista työvuoroissa. Lisäksi Ompun omaohjaajakäytäntöön haluttiin lisää ideoita ja menetelmiä.

Enemmän pitäisi järjestää toimintaa omaohjaajan ja ohjattavan välille, näin suhde kehittyy ja molemmat oppivat tuntemaan toisensa paremmin.

Työvuoroihin selkeämmin mahdollisuuksia omaohjaaja päivien pitoon.

Seuraavaksi kysyttiin omaohjaajuuden haasteita. Työntekijät kokivat haastaviksi luottamuksen rakentamisen, yhteistyön (vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa) sekä riittämättömyyden tunteen nuoren haastavassa tilanteessa.

Luottamuksen rakentamisen haastavan nuoren kanssa. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on toisinaan aika työllistävää.

Pysyä vuorotyössä ajan tasalla nuoren asioista, olla aidosti läsnä ja jaksaa kun nuori haastaa.

Kyselylomakkeessa oli kysymys, miten paljon sinulla on mahdollisuus käyttää aikaa omaohjaajuuteen, yksi työntekijä vastasi, että aikaa ei ole tarpeeksi ja kaksi vastasi, että aikaa on vaihtelevasti. Kolmen työntekijän vastausten mukaan heillä on mahdollisuus käyttää aikaa omaohjaajuuteen, kunhan he varaavat ajan ajoissa kalenterista.

Vuorossa voin aina huomioida oman lapseni. Yhteinen tekeminen täytyy kirjata ajoissa ja varata kalenteriin.

Työvuorojen puitteissa riippuen siitä miten paljon muita ohjajia on hoitamassa kulloisenkin päivän arkirutiineja.

Työntekijöiltä haluttiin tietää myös, mitkä menetelmät he olivat kokeneet hyväksi, ja mistä menetelmistä he toivoisivat lisää tietoa. Tämän vuoksi heiltä kysyttiin, minkälaisia menetelmiä työntekijät olivat käyttäneet omaohjaajuudessa. Vastauksista nousi eniten esiin liikunnalliset ja toiminnalliset menetelmät. Liikunnallisista menetelmistä mainittiin muun muassa pyöräily, kävely, sähly, sulkapallo, pulkkamäki ja laskettelu. Toiminnallisista menetelmistä mainittiin muun muassa ruoanlaitto, ravintolaruokailut, ostoksilla käynti sekä monipuolinen yhdessä tekeminen ja keskustelu. Luovista menetelmistä mainittiin vain maalaus ja värityskuvat.

Kävelyä, pyöräilyä yhdessä nuoren kanssa samalla mahdollisesti pohtien hänen asioitaan.

Pyöräily, kävely, sulkapallo jne. Liikunta on tärkeä osa työkentelyä.

Yhdessä tekemistä, kaupoilla, yhdessä syömässä käyntiä. Keskusteluja ja pohdintoja nuoren tulevaisuudesta.

Shoppailua, matkailua, ravintolaruokailuja, juttutuokioita.

Työntekijöiltä tiedusteltiin, mitkä menetelmät he kokivat hyväksi, ja vastauksiksi saatiin samoja asioita kuin kysymykseen käytetyistä menetelmistä.

Työntekijät kokivat hyviksi menetelmiksi myös huumorin, vuorovaikutuksen, kuuntelun ja läsnä olemisen.

Toiminnalliset menetelmät ovat parhaita koska ne ovat luonnollisempia. Lapsi on avoimempi kertomaan asioita toiminnan lomassa.

Vuorovaikutuksen ja kosketuksen tärkeys ovat myös asioita jotka kuuluvat omaohjaajuuteen. Jokainen ihminen tarvitsee halausta tai pientä hyväksyvää taputusta olkapäälle.

Kysyttäessä, millaisiin menetelmiin työntekijät toivovat lisää tietoa ja osaamista, saatiin vain kaksi vastausta, joissa toivottiin tietoa valokuvauksesta ja erilaisista aktivoivista keskusteluista.

Yhteenvedona työntekijöiden vastauksista voidaan todeta, että omaohjaajamenetelmä koettiin haastavaksi, mutta tärkeäksi menetelmäksi. Nuoren asioiden keskittäminen yhdelle työntekijälle koettiin hyväksi käytännöksi. Tärkeimmiksi asioiksi omaohjaajuudessa koettiin luottamuksellinen suhde, yhteistyö, nuoresta välittäminen ja nuoren kohtaaminen. Luottamuksellisen suhteen rakentuminen ja yhteistyö koettiin myös haastavimmaksi omaohjaajuudessa. Työyhteisön tuki ja mahdollisuus toteuttaa omaohjaajuutta monipuolisesti ja persoonallisesti koettiin kannustavaksi. Työntekijät kokivat, että omaohjaajuuteen on mahdollista käyttää aikaa, kun ajan merkitsee riittävän ajoissa kalenteriin. Omaohjaaja-aikoihin toivottiin kuitenkin selkeyttä työvuoroissa. Omaohjaajuudessa käytetyistä ja hyväksi koetuista menetelmistä liikunnallisuus ja toiminnallisuus olivat tärkeimpiä.

5.5 Johtopäätökset

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että omaohjaajatyötä pidetään Ompussa tärkeänä. Kiiskinen ja Eskelinen (2010, 11) kirjoittavat omaohjaajan olevan lapselle usein lastensuojelulaitoksen tärkein aikuinen. Myös kyselyistä saadut vastaukset tukevat tietoa omaohjaajuuden tärkeydestä. Kaikilla kyselyyn vastanneilla Ompun työntekijöillä oli monen vuoden kokemus lastensuojelutyöstä ja kokemusta omaohjaajana toimimisesta. Kyselylomakkeissa annettujen vastausten perusteella voidaan todeta, että työntekijät olivat kiinnostuneita omaohjaajuudesta, sillä he vastasivat ky-

symyksiin kattavasti ja toivat omia ajatuksiaan esiin. Luottamus koettiin tärkeäksi asiaksi omaohjaajasuhteessa, mikä nousi esiin sekä työntekijöiden että nuorten vastauksista. Laakso (2009, 234) kertoo omaohjaajatyöskentelyn tavoitteena olevan lapsen ja hänen tarpeidensa huomioinen sekä turvallisen suhteen luominen lapsen ja ainakin yhden aikuisen välille. Omaohjaajatyöskentelyä tarvitaan lastensuojelussa, sillä sen avulla on mahdollista syventää työntekijän ja nuoren suhdetta.

Nuorten kyselylomakkeissa annettujen vastausten perusteella voidaan todeta, että nuorille arkiset asiat ovat tärkeitä omaohjaajuudessa. Isompia tapahtumia, kuten konsertteja pidettiin positiivisena lisänä. Tärkeinä asioina pidettiin kahdenkeskisiä keskusteluja, asioiden hoitoa, ravintolaruokailuja sekä ostoksilla käyntiä. Myös työntekijät kokivat keskustelemisen ja yhdessä tekemisen tärkeiksi asioiksi omaohjaajuudessa. Timonen-Kallio (2008, 61) kirjoittaa, että omaohjaajan ja lapsen kahdenkeskinen aika ja muu yksilöllinen työ ovat omaohjaajuudessa keskeistä. Kyselyistä selvisi myös, että omaohjaaja-ajat olisi tärkeä sopia etukäteen. Tämä ilmeni nuorten ja työntekijöiden vastauksista. Lisäksi nuoret ja työntekijät kokivat hyväksi sen, että yksi aikuinen on pääasiallisessa vastuussa yhden nuoren asioista.

6 OPAS

Oppaan otsikoksi valikoitui Rakkautta ja rajoja -opas omaohjaajatyöhön Pienryhmäkoti Omppuun. Ensimmäisessä opinnäytetyöpalaverissa toimeksiantajan kanssa selvisi, että Ompun koko toiminta-ajatuksen voi kiteyttää sanoihin ”rakkautta ja rajoja”. Tämä ajatus jäi palaverista mieleen ja siinä tiivistyy myös omaohjaajatyön merkitys. Opas päätettiin nimetä kiteyttävän ajatuksen mukaan. Otsikon toinen osa ”opas omaohjaajatyöhön Pienryhmäkoti Omppuun” selkeyttää lukijalle oppaan sisältöä.

Oppaan ensimmäiseen osaan, eli Mitä kuuluu -osioon, on koottu menetelmiä, jotka auttavat omaohjaajaa selvittämään nuoren menneisyyttä ja nykyisyyttä. Seuraavassa, eli Olet ihana -osiossa, on menetelmiä nuoren itsetunnon ja tunnetaitojen vahvistamiseksi. Kehosi sun -osiossa on menetelmiä rauhoittumiseen ja kosketukseen. Koska nuori ei välttämättä ole tottunut oikeanlaiseen kosketukseen ja rentoutuminen voi olla haastavaa, osiossa on menetelmiä näihin. Lisäksi oppaan lopussa on erilaisia ideoita siihen, mitä omaohjaaja voi tehdä nuoren kanssa Ompun ulkopuolella.

Alun perin tarkoituksena oli kyselylomakkeen avulla kerätä toimeksiantajalta tietoa hyväksi koetuista menetelmistä. Kysely toteutettiin, ja kyselyistä saatiin joitain ideoita oppaaseen, kuten toiminnalliset menetelmät ja kosketuksen merkitys. Ideoita oppaaseen syntyi myös omaohjaajatyön lähdemateriaaliin perehtymisen aikana. Kyselyssä selvisi, että nuoret kokivat yhdessä tekemisen omaohjaajatyössä tärkeäksi asiaksi. Tämän vaikutti siihen, että oppaaseen valittiin menetelmiä, jotka sopivat kahdestaan tehtäviksi, omaohjaajan ja nuoren kesken. Oppaaseen koottiin eripituisia ja eri tilanteisiin sopivia menetelmiä. Osa menetelmistä ei juuri vaadi aikaa, vaan pikemminkin otollisen hetken, kuten esimerkiksi menetelmä nimeltä Höyhenen ja huivin kosketus. Osa menetelmistä on taas sellaisia, joihin on hyvä varata vähintään puoli tuntia aikaa, kuten menetelmät nimeltä Valoisat ja pimeät tunteet sekä rentoutumisharjoitus.

Menetelmien valintaan vaikutti se, että kaikki menetelmät ovat helposti toteutettavissa eikä omaohjaajan tarvitse lähteä menetelmiä varten

hankkimaan uusia materiaaleja. Nuoren kanssa on tärkeää olla vuorovaikutuksessa ja tarjota nuorelle hetkiä, jolloin hän saa aikuisen huomiota, joten kaikissa menetelmissä myös vuorovaikutus on tärkeää omaohjaajan ja nuoren välillä. Nuori voi kuitenkin valita vuorovaikutuksen tason, ja sen, mitä hän haluaa omaohjaajalle kertoa.

Menetelmiä valittaessa kiinnitettiin huomiota siihen, että menetelmät tukevat Ompun arvoja, joita ovat asiakaslähtöisyys, kodinomaisuus, yksilöllisyys, suunnitelmallisuus ja osallisuus. Kaikissa menetelmissä korostuvat asiakaslähtöisyys ja osallisuus. Menetelmiä voi muokata jokaiselle nuorelle sopiviksi ja niitä tehdään yksilöllisesti. Oppaan käyttö tukee suunnitelmallista työtettä. Asiakaslähtöisyys ja suunnitelmallisuus ovat olennaisia menetelmien käytössä. Ennen menetelmien käyttöä työntekijän tulee arvioida, milloin menetelmän voi toteuttaa nuoren kanssa, ja muokata sitä tarvittaessa nuorelle sopivaksi.

Oppaassa käytettiin Ompun logoa, joka on omenapuu. Logon käyttöön pyydettiin lupa toimeksiantajalta. Oppaan pohjaväriä toimii vaaleanvihreä ja otsikoiden väriä on sama tummanruskea, mitä käytetään Ompun internetsivustossa. Oppaasta tehtiin pelkistetty, joka lisää sen helppokäyttöisyyttä. Toimeksiantaja toivoi oppaaseen luovia menetelmiä omaohjaajatyön tueksi, tämä toive ohjasi työskentelyä oppaan toteutuksessa. Melko valmiista oppaasta pyydettiin palautetta toimeksiantajalta, opinnäytetyötä ohjaavalta opettajalta ja opponoijalta. Palautteen perusteella lisäsimme oppaaseen muun muassa ohjeita ja esimerkkejä.

Oppaassa olevien menetelmien avulla Ompun omaohjaajat voivat tutustua nuoriin paremmin ja havainnollistaa sekä itselle, että nuorelle tämän menneisyyttä ja nykyisyyttä. Molemminpuolinen luottamus nousi kyselyjen vastauksista esiin, joten oppaassa olevien menetelmien avulla omaohjaajan ja nuoren välillä olevaa luottamusta voi syventää. Kuitenkin useimpien menetelmien käyttö vaatii jo syntyneitä luottamuksellista suhdetta nuoren ja omaohjaajan välillä.

7 ARVIOINTI

Opinnäytetyön tekijöiden tulee arvioida työtään kriittisesti. Jotta arvioinnista saataisiin monipuolisempi ja kattavampi, tulee palautetta pyytää myös toimeksiantajalta. Opinnäytetyö on ammatillisesti merkittävä, kun siitä on toimeksiantajalle hyötyä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157, 161.)

7.1 Luotettavuuden arviointi

Kyselyiden luotettavuutta on lisätty esitestauksilla. Esitestaus koettiin hyväksi, sillä sen avulla saatiin arvokasta tietoa kysymysten asettelusta. Esitestauksen jälkeen kysymyksiä muokattiin testauksesta saadun tiedon avulla, jotta ne vastasivat paremmin tarpeeseen. Kyselyiden vastauksia analysoidessa jokaista vastausta pidettiin samanarvoisena. Kaksi kyselyyn vastanneista nuorista oli asunut Ompussa vasta niin vähän aikaa, ettei heillä ollut kokemusta Ompun omaohjaajakäytännöstä. Tämän vuoksi heidän oli vaikea vastata moneen kyselylomakkeen kysymykseen. Kysely toteutettiin kesällä ja kesälomat saattoivat vaikuttaa työntekijöiden kohdalla vastaajien määrään. Nuorten haastatteluajankohdat saatiin hyvin sovittua kesälomasta huolimatta.

Opinnäytetyön lähteet valittiin kriittisesti ja teoreettinen viitekehys perustuu suurimmaksi osaksi tutkittuun tietoon. Teoreettisen viitekehysten täydennykseksi käytettiin myös muita lähteitä. Kuitenkin niin, että lähteet ovat hyvin monipuolisia ja tuoreita, suurimmaksi osaksi alle kymmenen vuotta vanhoja julkaisuja. Tietoa haettiin myös Eric- ja EBSCO-tietokannoista. Näistä ei kuitenkaan löytynyt niistä aineistoa, joka olisi täyttänyt mukaanottokriteerit. Tiedonhakuja tehtiin Arto ja Melinda -tietokannoista vain omaohjaajatyön ja lastensuojelun osalta, vaikka olisi voinut tehdä myös muista teoreettisen viitekehysten asiasanoista. Arto-tietokannasta saadut viitteet jäivät jostain syystä hyödyntämättä.

Opinnäytetyön lähteet ovat monipuolisia ja niitä on paljon. Osa lähteistä tosin on vanhempia, kuin kymmenen vuotta ja osa lähteistä ei ole tieteellisiä kirjoituksia. Opinnäytetyössä on käytetty myös muutamia toissijaisia

lähteitä. Opinnäytetyössä on kuitenkin käytetty lähteitä niin paljon, että toissijaisten lähteiden ei nähty vaikuttavan työn luotettavuuteen.

Opinnäytetyön luotettavuutta voidaan arvioida sillä, kuinka sitoutuneita tekijät ovat, aineiston keruun ja analysoinnin kuvauksella sekä eettisyyden tarkastelulla (Tuomi & Sarajärvi 2013, 140–141). Opinnäytetyö saavuttaa luotettavuuden kriteerit, sillä siinä on raportoitu, miten empiirinen aineisto on koottu ja analysoitu sekä pohdittu eettisyyttä. Lisäksi opinnäytetyön tekemiseen ollaan oltu sitoutuneita ja sitä on tehty suunnitelmallisesti ja järjestelmällisesti.

7.2 Eettisyyden arviointi

Kyselyn vastaukset ja muut Ompusta saadut tiedot on käsitelty täysin luottamuksellisesti ja salassapitovelvollisuus huomioiden. Opinnäytetyöprosessin päätyttyä kyselyt hävitetään asianmukaisesti eli tiedostot poistetaan ja paperiversiot tuhotaan. Opinnäytetyön tekijät ovat allekirjoittaneet Ompun salassapitosopimuksen. Sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin luvat Ompun nuorten kyselyyn osallistumiseen, mutta nuorilta ei kysyty suoraan heidän halustaan osallistua kyselyyn. Nuoret kyllä vastasivat kyselyyn, mutta epäselväksi jäi, kokivatko he kyselyyn vastaamisen pakolliseksi. Tästä näkökulmasta nuorten kokonaisvaltainen osallisuus ei toteutunut.

Opinnäytetyöprosessin aikana kiinnitettiin huomiota sosiaalialan ammattieettisten periaatteiden mukaisesti toimimiseen. Yksilöllisyys toteutui työssä niin, että prosessiin osallistuneet työntekijät ja nuoret täyttivät omat kyselylomakkeensa ja saivat näin äänensä kuuluviin. Kyselyistä saatuja vastauksia ja tuloksia kirjatessa kiinnitettiin huomiota siihen, että jokaisen vastaajan anonymiyden säilyi. Opinnäytetyöraportissa ei mainittu sellaisia vastauksia, joista olisi voinut päätellä niiden vastaajan. Koska kyselyyn vastanneita oli vain kuusi työntekijää ja kuusi nuorta, tulosten esittäminen säilyttäen jokaisen anonymiyden, oli välillä haasteellista.

7.3 Itsearviointi

Halusimme tehdä opinnäytetyön lastensuojeluun, koska lastensuojelutyö kiinnostaa meitä. Tämä olikin todella onnistunut päätös, sillä mielenkiintomme ja innokkuutemme aihetta kohtaan on säilynyt koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Keskinäinen yhteistyömme sujui koko opinnäytetyöprosessin ajan todella hyvin. Olemme molemmat olleet erittäin motivoituneita ja olemme panostaneet opinnäytetyöhön. Pidimme kiinni sovituista aikataulu- ja etenemistavoitteista, ja siten etenimme niiden mukaisesti. Suunnitteluun käyttämämme aika jäi hyvin lyhyeksi, sillä innostuimme opinnäytetyön aiheesta emmekä malttaneet rauhassa kirkastaa tavoitetta ja tarkoitusta. Tavoitteen ja tarkoituksen sanallistaminen onkin ollut hyvin haastavaa. Tästä huolimatta koemme onnistuneemme opinnäytetyöprosessissa hyvin. Opinnäytetyön tavoitteeksi muodostui lopulta oppaan laatiminen ja tarkoitukseksi tuli antaa menetelmiä omaohjaajatyöhön. Toteutimme tarkoituksen ja tavoitteen Rakkautta ja rajoja -oppaan myötä. Jos toteuttaisimme opinnäytetyön uudelleen, panostaisimme suunnitteluun enemmän sekä perehtyisimme teoreettiseen viitekehikseemme paremmin ennen kyselylomakkeiden suunnittelua.

Opinnäytetyön tuotoksena laadittiin opas, jota voi käyttää erilaisissa tilanteissa ja joka on helppokäyttöinen. Opas on sellainen, että sen menetelmiä voidaan soveltaa monenlaisissa muissakin ympäristöissä kuin lastensuojelun pienryhmäkodissa omaohjaajatyössä. Oppaan menetelmiä voi hyödyntää myös päiväkodeissa, kouluissa ja nuorisotyössä. Menetelmiä voi soveltaa päiväkodeissa esimerkiksi siten, että tehtävät, joissa nuoren pitää kirjoittaa, päiväkodin lapsi kertoo vastaukset ja varhaiskasvatuksen ammattilainen kirjoittaa nämä paperille. Menetelmät on ideoitu tehtäviksi kahden kesken, mutta niitä voi tehdä myös ryhmissä.

Kyselylomakkeiden kanssa meillä oli paljon haasteita niin niiden tekemisessä kuin niiden analysoimisessakin. Kyselyissä olisi esimerkiksi voinut olla enemmän kysymyksiä erilaisista menetelmistä, jotta niistä olisi saatu

enemmän tietoa. Kokemattomuus aineistonanalyysissä johti siihen, että nuorten vastaukset analysoitiin tarkemmin kuin opinnäytetyön kannalta olisi kannattanut analysoida. Nuorten ja työntekijöiden vastaukset olisi voinut analysoida samalla tavalla eli koodauksen ja teemoittelun avulla. Haasteista huolimatta saimme kyselyistä opinnäytetyön kannalta tärkeää tietoa, jota pystyimme hyödyntämään oppaaseen. Kyselylomakkeissa kysyttiin omaohjaajuudesta ja sen tärkeydestä, tällä tarkoitettiin omaohjaajatyötä ja omaohjaajatyön tärkeyttä.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme oppineet hyvin paljon opinnäytetyön tekemisestä ja aikatauluttamisesta. Henkilökohtaisena tavoitteena meillä oli oppia millaista on hyvä omaohjaajatyö, sekä lisätä pedagogista osaamista lastensuojelussa toteutetun omaohjaajatyön kannalta. Saavutimme henkilökohtaiset tavoitteemme. Olemme syventäneet teoreettisen viitekehysten avulla osaamistamme lastensuojelusta ja omaohjaajatyömenetelmästä. Olemme oppineet, että omaohjaajatyö on hyvin laajaa lapsen asioista ja kehityksestä huolehtimista, ja että se on erittäin tärkeää ja merkityksellistä sijoitetun lapsen kannalta. Hyvässä omaohjaajasuhteessa lapsella on mahdollisuus saada korjaavia kokemuksia vuorovaikutuksessa.

Oppimaamme tietoa omaohjaajatyöstä voi hyödyntää myös varhaiskasvatuksessa, sillä varhaiskasvatuksessakin on käytössä omaohjaajamenetelmä. Omaohjaajatyötapa on kehitetty varhaiskasvatusta aloittavan lapsen tueksi ja se on suosittu käytäntö varhaiskasvatuksessa (Kiviniemi 2013, 1).

Teoreettinen viitekehys opinnäytetyössä on lisännyt myös varhaiskasvatusosaamistamme. Eettisyys, osallisuus, identiteettityö, toiminnallisuus, kosketus, kiintymyssuhde, sosiaalipedagogiikka ja pedagoginen suhde ovat tärkeitä varhaiskasvatustyössä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2017 luonnoksessa (2016, 22) mainitaan osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toimintakulttuuria ohjaavina periaatteina. Varhaiskasvatuksessa voimme käyttää oppimaamme tietoa kiintymyssuhteesta, sillä myös varhaiskasvatuksessa on lapsia, joilla on katkoksia kiintymyssuhteessa. Omaohjaajatyö on merkityksellistä ilman kiintymyssuhteen katkok-

siakin, sillä pienelle lapselle on tärkeää, että päivähoitossa on tuttu ja turvallinen aikuinen, jonka puoleen lapsi voi kääntyä.

7.4 Toimeksiantajan palaute

Pidimme opinnäytetyöpalaverin Ompussa 11.10.2016 toimitusjohtaja Mannisen kanssa. Palaverissa saimme palautetta yhteistyöstä, opinnäytetyöstä ja oppaasta. Manninen (2016 c) oli tyytyväinen yhteistyöhön sekä erittäin tyytyväinen oppaaseen ja opinnäytetyöhön. Manninen kertoi, että opinnäytetyöprosessi oli aktivoinut myös työyhteisöä keskustelemaan omaohjaajatyöstä ja omaohjaajatyö oli ollut palaverissa enemmän esillä. Manninen koki, että omaohjaajatyö vaatii menetelmiä, ja siksi opas on hyvä lisä omaohjaajatyöhön. Manninen kertoi myös löytäneensä opinnäytetyöstä ideoita kehittää omaohjaajatyötä Ompussa. Lisäksi Manninen kiinnostui opinnäytetyön jatkokehittämisehdotuksista. Saimme palaverista ideoita, kuinka muokata opasta. Palaverin jälkeen lisäsimme oppaaseen teorian tietoa kiintymyssuhteesta sekä osallisuudesta ja identiteettityöstä.

7.5 Tulevaisuuden haasteita ja kehittämisehdotuksia

Mannisen (2016 b.) mukaan tulevaisuuden haasteena lastensuojelutyölle ja omaohjaajatyölle ovat nuorten lyhentyneet sijoitukset sekä se, että nuoria sijoitetaan entistä myöhemmin. Nuoren haasteet ehtivät vaikeutua, kun sijoitusta lykätään ja sijoitusvaiheessa nuoren auttaminen on haastavaa. Jäimme miettimään, kuinka lyhytaikaiset sijoitukset vaikuttavat omaohjaajatyöhön esimerkiksi kiintymyssuhteen ja luottamuksellisen suhteen syntymisen kannalta. Teoreettisen viitekehiksemme mukaan omaohjaajan ja lapsen välille tulee ensin rakentaa luottamuksellinen suhde ja sen jälkeen vasta suhde voi syventyä terapeuttisemmaksi ja korjaavaksi. Mikäli sijoitus on lyhyt, luottamuksellisella suhteella ei ole aikaa muodostua.

Kehittämisehdotuksena omaohjaajatyöstä voisi tehdä oppaan erityistä tukea tarvitsevien nuorten omaohjaajille tai oppaan vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, sillä yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeä osa omaohjaajatyötä. Lisäksi omaohjaajille voisi tehdä oppaan, joka käsittelee

esimerkiksi nuorten rikoksia, päihteitä tai seksuaalisuutta. Oppaassa voisi olla neuvoja, kuinka näistä aiheista keskustellaan ja kuinka niitä voisi käsitellä nuorten kanssa. Nämä aiheet ovat nousseet meidän työkokemuksen perusteella tärkeiksi asioiksi lastensuojelussa. Omaohjaajatyötä voisi kehittää niin, että nuoren saapuessa hänelle valitaan yksi omaohjaaja, ja toinen ohjaaja valitaan vasta, kun nuoren haasteet ovat paremmin selvillä. Tällöin voisi valita omaohjaajan, jonka ammatillinen osaaminen tukisi juuri kyseisen nuoren kanssa työskentelyä.

LÄHTEET

Arki, arvot, elämä ja etiikka. 2013. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta 2013. Julkaisussa Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet [viitattu 1.8.2016]. Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

Bardy, M. 2001. Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Järventie, I. & Sauli, H. (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY, 47–82.

Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Brodén, M. 2008. Raskausajan mahdollisuudet. Therapie-säätiö. Helsinki: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Ellilä, H. & Pelander, T. 2012. Asiakaslähtöisyyden toteutuminen lastensuojelun palveluissa ja nuorisopsykiatrian poliklinikalla. Teoksessa Timonen-Kallio, E. & Pelander, T. (toim.) Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnoilla. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 69. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Eronen, T. 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 4/2013. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S. 2008. Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa: Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (toim.) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi, 186–212.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.

Jouppila, T. 2007. Lapsen kiintymys lastensuojeluprosessissa- sosiaalityöntekijä kiintymyssuhteen asiantuntijana? Tampere, Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/77884/gradu01757.pdf?sequence=1>

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2004. Tutkimustyön metodeista. Tampere: OPINPAJAN KIRJA.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen A. 2012. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. Edita: Helsinki. S.192–193.

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 119–140.

Kananen, J. 2008a. Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kananen, J. 2008b. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010. Mistä SILTA-kolmiossa ja vuorovaikutussuhteissa on kyse? Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T.

Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 18. Forssa: Pelastakaa Lapset ry 12–16.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010. SILTA-kolmion käyttö ammatillisen omahoitajuuden vahviastjana. Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 18. Forssa: Pelastakaa Lapset ry 20–21.

Kiviniemi, R. 2013. Omahaotajatyötapa päiväkodissa: kokemuksia ja kehittämideoita. Oulun yliosto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma.

Koponen, J. 2009. Kosketuksen merkitys. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma.

Kujala, E. 2003. Asiakaslähtöinen laadunhallinnan malli. Tilastolliseen prosessin ohjaukseen perustuva sovellus terveyskeskukseen. Tampereen yliopisto. Hoitotieteenlaitos. Akateeminen väitöskirja.

Kulmala, A. 2006. Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa. – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos. Akateeminen väitöskirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus 109/2013. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityössä. Tampereen yliopisto, sosiaalityön tutkimuksen laitos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Laki sosiaalihuollon asemasta ja oikeuksista. 812/ 2000.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelun perusta. 2016. Lastensuojelun Keskusliitto [viitattu 3.10.2016]. Saatavissa: www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/

Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu 4/2014. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Manninen, M. 2016a. Toimitusjohtaja Pienryhmäkoti Omppu. Haastattelu 25.5.2016.

Manninen, M. 2016b. Toimitusjohtaja Pienryhmäkoti Omppu. Haastattelu 26.8.2016.

Manninen, M. 2016c. Toimitusjohtaja Pienryhmäkoti Omppu. Haastattelu 11.10.2016

Mäkelä, J. 2005. Kosketuksen merkitys lapsen kehityksessä. Suomen Lääkärilehti 14/2005, 1543–1549.

Mäkelä, J. & Vierikko, I. 2004. Kuinka yhteys löytyy? Vuorovaikutusterapia huostaan otettujen lasten hoidon tukena. Raportti Theraplay-projektissa SOS-lapsikylissä 2001–2004. Espoo: SOS-Lapsikylä ry.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Nivala, E. 2007. Sosiaalipedagogiikka nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Teoksessa Hämäläinen, J. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2007. Kuopio: Kopijyvä, 77–108.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Multiprint.

Pehkonen A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus.

Pekkarinen, E. 2015. Näkymättömiksi suojellut lapset. Teoksessa Häkkinen, A. & Salasuo, M. (toim.) Salattu, hävetty, vaiettu. Tampere: Vastapaino.

Pienryhmäkoti Omppu. 2016. Toiminta-ajatus [viitattu 16.5.2016].
Pienryhmäkoti Omppu. Saatavissa: www.omppu.info/toiminta

Pitkäranta, A. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – työkirja ammattikorkeakouluun. Jokioinen: e-Oppi Oy.

Posa, A. 2009. Yhdessä eheämpään elämään? Helsingin psykologiyhdistys ry:n jäsenlehti 2/2009, 14–17.

Poutiainen, T. & Salo, S. 2015. Hoivaa ja leiki. Ryhmäinterventio raskaana oleville äideille. Lahden Diakoniasäätiön julkaisuja 1/ 2015. Lahti: Multiprint Oy.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Ranne, K. 2005. Sosiaalipedagogiikka koulutuksessa ja työelämän kehittämisessä. Teoksessa: Ranne, K., Sankari A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 14–19.

Riihelä-Palmu, S. 2008. ”Eri teitä samalle laiturille” Toiminnalliset menetelmät perheneuvolan sosiaalityössä. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma.

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa: Ranne, K., Sankari A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 54–61.

Sennett, R. 2004. Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Tampere: Vastapaino.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2004. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2010. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 18. Forssa: Pelastakaa Lapset ry 9-11.

Sinkkonen, J. 2015. Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 23–41.

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

Sosiaalipedagogiikka. 2016. Sosiaalipedagogiikka. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry [viitattu 16.5.2016]. Saatavissa: <http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/sosiaalipedagogiikka/>

Suomen perustuslaki 731/1999.

Suomen Mielenterveysseura. 2015. Kosketuksella on ihmiselle huumaava vaikutus. Suomen Mielenterveysseura [viitattu 24.9.2016]. Saatavissa:

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/parisuhde/kosketuksella-ihmiselle-huumaava-vaikutus>

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., & Saari, S. 1995. Laadullinen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Syrjäläinen, E. 2003. KÄSITYÖN OPETTAJAN PEDAGOGISEN TIEDON LÄHTEELTÄ: Persoonalliset toimintatavat ja periaatteet käsityön opetuksen kontekstissa. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 12.

THL. 2016a. Lastensuojelu 2014. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 3.10.2016]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu/lastensuojelu-2014>

THL. 2016b. Lastenkoti, nuorisokoti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 16.5.2016]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

THL. 2016c. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 26.5.2016]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Timonen-Kallio, E. 2007. Lastenkodin omahoitajan sosiaalipedagoginen osaaminen. Teoksessa Hämäläinen, J. Sosiaalipedagoginen aikakausikirja. Vuosikirja 2007. Kuopio: Kopijyvä, 51–76.

Timonen-Kallio, E. 2008. Lastenkodin ohjauksellinen identiteettityö – työkirjamenetelmä omahoitajan hoito- ja kasvatustyön jäsentäjänä. Turun yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityö. Lisensiaatintutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio,

E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä.
Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 5–17.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Upanne, M. 2004. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa: Puonti,
A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki:
Tammi, 341–345.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2017 luonnos. 2016.

Opetushallitus [viitattu 11.11.2016]. Saatavissa:

http://www.oph.fi/download/177856_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016_LUONNOS.pdf

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki:
Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.

LIITTEET

Liite 1. Nuorten osallistumislupa sosiaalitoimeen

Liite 2. Työntekijöiden suostumislupa

Liite 3. Saatekirje nuorille

Liite 4. Saatekirje työntekijöille

Liite 5. Nuorten kyselylomake

Liite 6. Työntekijöiden kyselylomake

Liite 1.

Hei!

Olemme Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyömme yhteistyössä Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikön kanssa. Opinnäytetyömme aiheena on omaohjaajuus pienryhmäkodissa. Saadaksemme myös asiakkaiden äänen kuuluviin haluaisimme keskustella asiasta Ompun nuorten kanssa. Teemme myös kyselylomakkeen, jonka nuori täyttäisi keskustelumme aikana. Pyydämmekin lupaa sijoittamanne nuoren osallistumiseen opinnäytetyöprosessiimme.

Sitoudumme noudattamaan voimassaolevia tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita. Opinnäytetyöhön osallistuvia ei mainita eikä heitä voida tunnistaa opinnäytetyöstämme.

Lahdessa ___/___ 2016

Tarita Huusko

Tarita.Huusko@student.lamk.fi

Annika Roslund

Annika.Roslund@student.lamk.fi

Osallistumislupa (postitetaan Pienryhmäkoti Omppuun)

Kirjoittakaa viivalle asiakkaanne nimi ja alleviivatkaa valitsemanne vaihtoehto:

_____ saa osallistua opinnäytetyöhömmme / ei saa osallistua opinnäytetyöhömmme.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2.

Hei!

Olemme Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyömme yhteistyössä Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikön kanssa. Opinnäytetyömme aiheena on omaohjaajuus pienryhmäkodissa. Saadaksemme työntekijöiden äänen kuuluviin, haluaisimme, että osallistuisit kyselyymme omaohjaajuudesta.

Sitoudumme noudattamaan voimassaolevia tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita. Opinnäytetyöhön osallistuvia ei mainita eikä heitä voida tunnistaa opinnäytetyöstämme.

Työntekijän nimi:

_____ osallistun kyselyyn

_____ en osallistu kyselyyn

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Lahdessa ___/___ 2016

Tarita Huusko

Tarita.Huusko@student.lamk.fi

Annika Roslund

Annika.Roslund@student.lamk.fi

Liite 3

Hyvä Ompun nuori!

Olemme Tarita Huusko ja Annika Roslund ja opiskelemme Lahden ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi. Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikkö. Opinnäytetyömme aiheena on omaohjaajuus Pienryhmäkoti Ompussa.

Opinnäytetyömme tavoitteena on luoda Ompuun opas omaohjaajuudesta. Oppaamme tarkoituksena on antaa vaihtoehtoisia työvälineitä omaohjaajuuteen ja tällä tavoin tukea Ompun omaohjaajatyöskentelyä. Oppaaseen kokoamme erilaisia menetelmiä ja työvälineitä omaohjaajatyöskentelyyn.

Omaohjaaja on työntekijä, jonka vastuulla nuoren asiat pääasiassa ovat. Omaohjaaja tekee yhteistyötä nuoren perheen, sosiaalityöntekijän ja muun lähiverkoston kanssa. Tavoitteena on, että omaohjaajuussuhde työntekijän ja nuoren välillä olisi turvallinen ja läheinen suhde.

Kyselymme tarkoituksena on saada sinulta tietoa, jota voisimme hyödyntää opasta tehdessämme.

Vastauksesi käsitellään luottamuksellisesti. Kyselyn tulosten perusteella sinua ei voida tunnistaa vastaajaksi. Kyselyaineisto kerätään ainoastaan opinnäytetyöhön, johon tämä saatekirje liittyy. Tulosten tallentamisen jälkeen vastauslomakkeet hävitetään.

Opinnäytetyömme valmistuu marraskuussa 2016. Toimitamme valmiin opinnäytetyön ja oppaan Ompun Nastolan yksikköön.

Vastaa ohessa oleviin kysymyksiin kirjoittamalla vastaus annetuille viivoille. Mikäli tarvitset lisää tilaa vastauksillesi, voit jatkaa paperin kääntöpuolelle. Vastaathan kyselyyn 30.6.2016 mennessä. Tulemme heinäkuun aikana sovitusti keskustelemaan kanssasi kyselylomakkeen vastauksista.

Kyselyä ja opinnäytetyötämme koskeviin kysymyksiin vastaa Tarita Huusko sähköpostitse Tarita.Huusko@student.lamk.fi

Ystävällisin terveisin,
Opiskelijat Tarita Huusko & Annika Roslund

Liite 4

Hyvä Ompun työntekijä!

Olemme kaksi Lahden ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijaa. Teemme opinnäytetyötä, jonka toimeksiantajana toimii Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikkö. Opinnäytetyömme aihe on omaohjaajuus Pienryhmäkoti Ompussa.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda Ompuun opas omaohjaajuudesta. Oppaan tarkoituksena on antaa työvälineitä omaohjaajuuteen ja tällä tavoin tukea Ompun omaohjaajatyöskentelyä. Oppaaseen kokoamme erilaisia menetelmiä ja työvälineitä omaohjaajatyöskentelyyn. Kyselyn tarkoituksena on saada Sinulta tietoa, jota voimme hyödyntää opasta tehdessämme.

Vastauksesi käsitellään luottamuksellisesti. Kyselyn tulosten perusteella Sinua ei voida tunnistaa vastaajaksi. Kyselyaineisto kerätään ainoastaan opinnäytetyöhön. Tulosten tallentamisen jälkeen vastauslomakkeet hävitetään.

Opinnäytetyömme valmistuu marraskuussa 2016. Toimitamme valmiin opinnäytetyön ja oppaan Ompun Nastolan yksikköön.

Vastaathan kyselyyn 31.7. mennessä. Haemme täytetyt kyselylomakkeet 1.8.2016 Ompusta. Tarkemmat vastausohjeet kyselyyn löytyvät kyselylomakkeesta.

Kyselyä ja opinnäytetyötämme koskeviin kysymyksiin vastaa Tarita Huusko puhelimitse (puhelinnumero) tai sähköpostitse Tarita.Huusko@student.lamk.fi

Ystävällisin terveisin,
Opiskelijat Tarita Huusko & Annika Roslund

KYSELY OMAOHJAAJUDESTA OMPUN NUORILLE

Omaohjaaja on työntekijä, jonka vastuulla nuoren asiat pääasiassa ovat. Omaohjaaja tekee yhteistyötä nuoren perheen, sosiaalityöntekijän ja muun lähiverkoston kanssa. Tavoitteena on, että omaohjaajasuhde työntekijän ja nuoren välillä olisi turvallinen ja läheinen.

Vastaathan ohessa oleviin kysymyksiin kirjoittamalla vastauksesi annetuille viivoille. Mikäli tarvitset lisää tilaa vastauksillesi, voit jatkaa paperin kääntöpuolelle. Numeroithan jatkovastuaksesi, kiitos!
Vastaathan kyselyyn 30.6.2016 mennessä. Tulemme heinäkuun aikana sovitusti keskustelemaan kanssasi kyselylomakkeen vastauksista.

Taustatietoa

1. Minkä ikäinen olet? _____

2. Kuinka pitkään olet asunut Ompussa? _____

3. Onko sinulla ollut omaohjaajaa muualla kuin Ompussa? Jos on, niin

kuinka monta?

Omaohjaajuuden tärkeys

4. Miten tärkeäksi koet omaohjaajuuden? Rastita sopivin vaihtoehto:

( ) Hyvin tärkeäksi

( ) Melko tärkeäksi

( ) Vähän tärkeäksi

( ) Ei ollenkaan tärkeäksi

5. Millaiset asiat ovat sinulle tärkeitä omaohjaajasuhteessa?

---

6. Mikä on ollut mieleenpainuvuin hetki omaohjaajasi kanssa?

---

7. Kuvaile omin sanoin suhdettasi omaohjaajaan verrattuna muihin Ompun työntekijöihin.

Omaohjaajuus Ompussa

8. Miten usein vietät aikaa omaohjaajasi kanssa? Rastita sopivin vaihtoehto:

- Kerran viikossa
- Kaksi kertaa kuukaudessa
- Kerran kuukaudessa
- Harvemmin, kuin kerran kuukaudessa

9. Miten usein haluaisit viettää aikaa omaohjaajasi kanssa? Rastita sopivin vaihtoehto:

- Kerran viikossa
- Kaksi kertaa kuukaudessa
- Kerran kuukaudessa
- Harvemmin, kuin kerran kuukaudessa

10. Millaisia kehittämissuhteita sinulla on Ompun omaohjaajakäytäntöön?

Omaohjaajuuden menetelmiä

11. Mitä olet tehnyt omaohjaajasi kanssa?

---

12. Mitä haluaisit tehdä omaohjaajan kanssa?

---

13. Mitä muuta haluat sanoa omaohjaajuudesta?

Kiitos ajastasi ja vastauksistasi!

KYSELY OMAOHJAAJUDESTA OMPUN TYÖNTEKIJÖILLE

Vastaathan ohessa oleviin kysymyksiin kirjoittamalla vastauksesi annetuille viivoille. Mikäli tarvitset lisää tilaa vastauksillesi, voit jatkaa paperin kääntöpuolelle. Numeroithan jatkovastauksesi, kiitos!

Vastaathan kyselyyn 31.7. mennessä. Haemme täytetyt kyselylomakkeet 1.8.2016 Ompusta.

Taustatietoa

1. Kuinka pitkään olet ollut töissä Ompussa? Rastita sopivin vaihtoehto:

- Alle vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-4 vuotta
- 5 vuotta tai enemmän

2. Kuinka pitkään olet tehnyt töitä lastensuojelun parissa? Rastita sopivin

vaihtoehto:

- Alle vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-4 vuotta
- 5 vuotta tai enemmän

3. Kuinka monen nuoren omaohjaaja olet tällä hetkellä? Rastita sopivin

vaihtoehto:

- En yhdenkään
- Yhden
- Kahden tai useamman

4. Kuinka monta omaohjattavaa sinulla on ollut urasi aikana lasten-
suojelussa? Rastita sopivin vaihtoehto:

- Ei yhtään
- 1- 4
- 5-8
- 9 tai useampia

Omaohjaajuuden tärkeys

5. Millaisena koet omaohjaajuuden?

---

6. Millaiset asiat koet tärkeäksi omaohjaajuudessa? Mainitse kolme tärkeintä.

Omaohjaajuus Ompussa

7. Mikä on mielestäsi hyvää Ompun omaohjaajakäytännössä?

---

8. Miten haluat kehittää Ompun omaohjaajakäytäntöä?

---

9. Millaiset asiat koet haastavaksi omaohjaajuudessa?

---

10. Miten paljon sinulla on mahdollisuus käyttää aikaa omaohjaajuuteen?

Omaohjaajuuden menetelmiä

11. Minkälaisia menetelmiä olet käyttänyt omaohjaajuudessa?

a) Liikunnallisia, minkälaisia?

---

b) Luovia, minkälaisia?

---

c) Toiminnallisia, minkälaisia?

---

d) Muita, minkälaisia?

---

12. Mitkä menetelmät olet kokenut hyväksi?

---

13. Millaisiin menetelmiin toivot lisää tietoa/osaamista?

---

14. Mitä muuta haluat sanoa?

Kiitos ajastasi ja vastauksistasi!

Rakkautta ja rajoja

-opas omaohjaajatyön tueksi
Pienvyhmäkoti Omppuun

LUKIJALLE	5
OMAOHJAAJATYÖ	6
KIINTYMYSSUHDE	7
OSALLISUUS JA IDENTITEETTITYÖ	8
MITÄ KUULUU?	10
Kirje omaohjattavalle	10
Suku	10
Elämänjano	11
Elämäntarinan kirjoittaminen/kuvittaminen	11
Entiset kodit	11
Menneisyysmatkailu	12
Verkostokartta	12
Kotilomat	13
Ajatuskartta	13
Päiväkirjat	14
OLET IHANA!	15
Hyvää minussa	15
"Rakas minä!"	16
Minun nimeni	16
Hyvän olon lähteet	17
Unelmakartta	17
Portfolio	18
Sateenvarjo	18
Valoisat ja pimeät tunteet	19
Elämäni tunteet	20
Mikä omaohjaajassani ihastuttaa ja vihastuttaa?	20
KEHOSI SUN	21
Höyhenen ja huivin kosketus	21
Hieronta	22
Rentoutumisharjoitus	22
Kun nuorta jännittää	24
Vireystilan rauhoittaminen	24
Päähieronta / kampaukset	25

VINKKEJÄ JA LINKKEJÄ	26
LÄHTEET	28
LIITTEET	30

Lukijalle

Rakkautta ja rajoja -opas on tehty omaohjaajatyön tueksi Pienryhmäkoti Ompun työntekijöille. Rakkautta ja rajoja -oppaassa kerrotaan ensin lyhyesti, mitä omaohjaajatyöllä, kiintymyssuhteella, osallisuudella ja identiteettityöllä tarkoitetaan. Tämän jälkeen oppaassa esitellään erilaisia menetelmiä omaohjaajatyöhön. Jokaisen menetelmän tarkoituksena on ensin toteuttaa harjoitus ja tämän jälkeen keskustella siitä nuoren kanssa. Menetelmiä voi muokata, jotta ne vastaavat parhaiten jokaisen nuoren yksilöllisiä tarpeita. Jotkut harjoitukset on hyvä toteuttaa suunnitelmallisesti, mutta osa harjoituksista voi olla helpompi toteuttaa sopivan tilanteen tullen. Ohjaajan tehtävänä on arvioida, milloin ja kenen kanssa menetelmiä voidaan käyttää.

Mitä kuuluu? -osiossa on nuoren menneisyyttä ja nykyhetkeä kartoittavia menetelmiä. Olet ihana! -osioon on koottu nuoren itsetuntoa ja tunnetaitoja vahvistavia menetelmiä. Tässä osiossa keskitytään nuoren nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Kehosi sun - osioon on koottu menetelmiä rauhoittumiseen ja arkiseen kosketukseen. Lisäksi oppaan lopussa on vinkkejä ja linkkejä yhteiseen tekemiseen.

Rakkautta ja rajoja -oppaan ovat koonneet Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Tarita Huusko ja Annika Roslund. Opas on osa opinnäytetyötä, jonka toimeksiantajana toimi Pienryhmäkoti Ompun Nastolan yksikkö. Ompussa toteutettiin opasta varten kysely, jolla kerättiin ideoita oppaan sisältöön.

Oivallisia lukuhetkiä ja antoisia hetkiä nuorten kanssa!
Tarita Huusko & Annika Roslund

Omaohjaajatyö

Omaohjaaja ja omaohjaaja tarkoittavat samaa asiaa. Oppaassa käytämme sanaa omaohjaaja. Lastensuojelussa omaohjaaja on työntekijä, jonka vastuulla pääasiallisesti ovat sijoitetun lapsen asiat. Omaohjaaja päätetään lapsen saapuessa lastensuojelulaitokseen. Hän tutustuttaa lapsen laitokseen ja siitä alkaa heidän omaohjaajasuhteensa. (THL 2016.)

Omaohjaajatyöllä turvataan, että lapsi saa tarvitsemansa kokonaisvaltaisen tuen ja huolenpidon. Omaohjaajan ja lapsen tai nuoren suhde voi parhaimmillaan olla ainutkertainen tunnesuhde, joka on molemminpuolinen ja vastavuoroinen. (Timonen-Kallio 2008, 2, 58.) Omaohjaajan tulee tuntea ohjattavansa hyvin, jotta hän pystyy vastaamaan tämän tarpeisiin. Lapsella ja omaohjaajalla on mahdollisuus lähentyä, kun lapsi kokee tullessa kuulluksi ja että hänen näkökulmansa huomioidaan tärkeissä asioissa. (Virtanen 1995, Timonen-Kallion 2008, 58-59 mukaan.)

Jotta omaohjaaja saisi kokonaisvaltaisen kuvan lapsesta, tämän haasteista ja mahdollisuuksista, tulee omaohjaajan olla vuorovaikutuksessa lapsen lähiverkoston kanssa (Timonen-Kallio 2008, 59). Omaohjaaja työskenteleekin lapsen lisäksi tämän vanhempien ja läheisten kanssa. Yksi omaohjaajan tehtävistä on lapsen sekä hänen läheistensä tarinan kuuleminen, sillä huostaanotetulla lapsella on harvoin eheä minäkuva ja todellinen käsitys siitä, mitä hänen elämässään on tapahtunut ja miksi. Omaohjaaja kokoaa lapsen tiedoista ja tarinoista lapsesta kokonaisemman kuvan, ja huomioi myös lapsen tunnetason kokemukset. Tämän kokoamansa kuvan omaohjaaja peilaa lapselle ja työntekijöille. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 13-14, 20.)

Omaohjaajan tulee kyetä vastaamaan lapsen tunne-elämän tarpeisiin. Omaohjaajana tehtävään tunnetyöhön kuuluu muun muassa vahvuuksien löytäminen lapsesta sekä vaikeista asioista puhuminen. Omaohjaajan tekemä yksilöllinen työ on käytännössä arjen toiminnoissa tapahtuvaa työtä, mutta lisäksi omaohjaajat varaavat kahdenkeskistä aikaa omaohjattavan kanssa. Kahdenkeskinen aika voi olla esimerkiksi keskustelua ennen nukkumaan menoa, tai ostoksilla käynti tai omaohjaajatyö. Omaohjaajan ja lapsen kahdenkeskinen aika ja muu yksilöllinen työ on omaohjaajatyössä keskeistä. (Timonen-Kallio 2008, 59, 61, 66.)

Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan elämän ensimmäisen vuoden aikana vauvan ja häntä hoivaavan aikuisen välille muodostuvaa suhdetta, jonka tehtävänä on suojata lasta stressin kokemukselta (Poutiainen & Salo 2015, 22). Vauvalla on luontainen tarve ja kyky muodostaa tunneside häntä hoivaavaan ihmiseen. Lapsen mieleen muodostuu sisäisiä malleja hoivaajan ja käyttäytymisen ja lapsen reaktioiden perusteella. (Sinkkonen 2015, 23.) Lapsella, joka varttuu perhehoidossa tai lastensuojeluyksikössä, on ainakin yksi katkos kiintymyssuhteessa. Sijaishuollossa lapsi muodostaa merkityksellisiä suhteita uusiin ihmisiin. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkill 2015, 10.)

Lastensuojelussa lapsen kiintymyksen kannalta suhde omaohjaajaan on merkityksellinen. Suhteen kehittyminen kiintymykseksi vaatii aikaa, läsnä olevaa aikuista ja vuorovaikutusta. Kun olosuhteet ovat kunnossa ja lapsen elämässä on sensitiivisesti toimiva aikuinen, kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta lapsella on mahdollisuus luoda turvallinen kiintymyssuhde aikuiseen. (Jouppila 2007, 45-46, 78-79.) Saadakseen korvaavia kokemuksia kiintymyssuhteesta, lapsi tarvitsee omaohjaajan, joka aidosti kiintyy häneen. Lapsi saa turvallisuuden kokemuksia, kun arki toistuu samankaltaisena, ja lapsi

pystyy ennakoimaan, mitä tapahtuu seuraavaksi. Omaohjaajan on samanaikaisesti vastaanotettava lapsen tunteet ja tarpeet kuin osoitettava välittämistä. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 20.)

Osallisuus ja identiteettityö

Osallisuuden perustana ovat lapsen tarpeet. Lapsi on aktiivinen ja vaikuttaa omalta osaltaan tapahtumiin. Lastensuojelun ammattilaisten rooli on luoda lapselle mahdollisuuksia osallistua ja rohkaista lapsia ilmaisemaan mielipiteitään ja ajatuksiaan (Timonen-Kallio 2010, 6-7). Osallisuus rakentuu vastavuoroisesti, sen tavoitteena on dialogisuus ja se sisältää oikeuden saada itseään koskevaa tietoa ja mahdollisuuden vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin. (Känkänen 2013, 71-72.) Kokemus osallisuudesta on tärkeää identiteetin kehityksen kannalta. Osallisuus omaan elämään liittyvissä asioissa auttaa ymmärtämään omaa itseään, lähtökohtiaan sekä elämäntapaansa. (Bardy 2001, 67-69.) Oranen (2008, 7) kirjoittaa, että kasvaakseen ja kehittyäkseen normaalisti, lapsi tarvitsee osallisuuden kokemuksia. Osallisuus opettaa yhteisoloa ja -eloa.

Kun lapselle tai nuorelle annetaan mahdollisuus olla osallisena oman elämänsä pohdintaan, hän todentaa itseään uusin tavoin itselleen ja toisille. Parhaimmillaan osallisuus parantaa lapsen tai nuoren käsitystä omasta kehityspotentialistaan ja kykyä pitää huolta omista tarpeista ja oikeuksista. (Bardy & Heino 2013, 22.) Osallisuuden kautta nuoren itsetuntemus vahvistuu ja ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. Lisäksi nuorelle tulee valtaantumisen tunne, eli tunne siitä, että hän kykenee myös itse vaikuttamaan omiin asioihinsa. (Hämäläinen & Komonen 2003, Timonen-Kallion 2010, 10 mukaan.)

Identiteetti tarkoittaa ihmisen käsitystä itsestään, ja se on muuttuva ja rakentuu vuorovaikutustilanteissa jatkuvasti. Identiteettiin vaikuttavat sen hetkinen tilanne ja paikka sekä aikaisemmat elämäntapahtumat ja kokemukset. Ihminen rakentaa henkilökohtaista identiteettiä, kun hän kertoo itsestään ja omasta elämästään. Toisten ihmisten tekemät määritelmät vaikuttavat identiteettiin huomattavasti, ja he ovat tärkeitä "peilejä" oman identiteetin rakentumisessa. (Kulmala 2006, 58-59, 61.)

Känkänen (2013, 69, 92) kuvaa tutkimuksessaan, että sijoitetun lapsen historia on usein hajanainen, joka koostuu muun muassa asiakirjoista, tiedoista ja muistikuvista. On tärkeää, että lapsi tai nuori, joka on lastensuojelun piirissä, saa mahdollisuuksia rakentaa elämäntarinaansa uudelleen ja löytää vaihtoehtoisia kertomuksia. Timonen-Kallion (2008, 66) mukaan identiteettityössä on tavoitteena, että omaohjaaja toimii tutkijana, joka auttaa nuorta jäsentämään todellisuutta, kuten se nuorelle itselleen ilmaantuu. Omaohjaaja tarjoaa vaihtoehtoisia jäsenyyksiä, mutta hän ei koskaan käytä asiantuntijavaltaansa nuoren yli.

Mitä kuuluu?

Sijoitetulla nuorella voi olla hajanainen kuva menneisyydestään ja jopa nykyhetkestä. Missä nyt mennään ja miten tähän on päästy, voivat olla nuorelle hyvin haastavia kysymyksiä. Nuoren on helpompi rakentaa tulevaisuuttaan, mikäli hän tiedostaa menneisyytensä. Mitä kuuluu -osion tavoitteena on selvittää nuoren historiaa ja tämänhetkistä elämää.

Kirje omaohjattavalle

Saapuminen uuteen lastensuojelulaitokseen voi olla nuoresta hyvin jännittävää. Olisi tärkeää, että nuoren vastaanottamiseen panostettaisiin. Omaohjaaja voisi kirjoittaa nuorelle kirjeen, jossa esimerkiksi kertoo itsestään ja Ompusta. Kirjeessä voisi esittää nuorelle kysymyksiä, joihin hän voisi vastata myös kirjeellä.

Varattava aikaa: 10-30 minuuttia

Tarvikkeet: kynä ja paperia

Sukupuun

Sukupuun avulla autetaan nuorta hahmottamaan omia juuriaan. Juurien tiedostaminen voi auttaa nuorta ymmärtämään paremmin omaa elämäänsä, perhettään sekä eri käytösmalleja. Sukupuun avulla voidaan paljastaa ylisukupolvisia asioita, kuten esimerkiksi erilaisia lahjakkuuksia tai riippuvuuksia.

Sukupuun voidaan tehdä itse tai siihen voidaan etsiä pohja internetistä.

Varattava aikaa: 15-30 minuuttia

Tarvikkeet: kyniä, paperia

Elämänjana

Nuorilla voi joskus olla hajanainen käsitys siitä mitä heidän elämässään on tapahtunut, milloin ja miksi. Henkilökohtaisen historiakäsityksen luomisen avuksi voidaan tehdä aikajana elämästä. Janaan kerätään elämän varrella sattuneet iloiset ja surulliset asiat, jotka ovat vahvasti vaikuttaneet elämään. Aikajanan tarkastelu voi avata käsitystä erilaisista elämän tapahtumista.

Varattava aikaa: 20-60 minuuttia

Tarvikkeet: kyniä, paperia, valokuvia, liimaa

Elämäntarinan kirjoittaminen/kuvittaminen

Elämäntarinaa voidaan kirjoittaa tai kuvittaa. Kirjoittaen nuori kirjaa itsestään ja elämästään tärkeitä asioita ja kertoo ne omaohjaajalle. Kuvitus voidaan toteuttaa leikkaamalla lehdestä kuvia, jotka kuvaavat nuoren mielestä hänen elämässään tapahtuneita asioita. Nuori sanoittaa kuvat omaohjaajalle suullisesti.

Varattava aikaa: 20-60 minuuttia

Tarvikkeet: kynä, paperia, aikakauslehtiä, sakset, liimaa

Entiset kodit

Käymällä läpi nuoren entisiä koteja omaohjaajan on helpompi hahmottaa, missä nuori on asunut ja kuinka usein hän on muuttanut. Nuorta pyydetään listaamaan neljä viimeisintä asuinpaikkaa sekä milloin hän on asunut niissä. Nuorta pyydetään myös laskemaan, kuinka monessa paikassa hän on yhteensä asunut. Nuoren kanssa voidaan keskustella, mitä hän muistaa neljästä viimeisimmästä asuinpaikasta, ja mikä asuinpaikoista on tärkein.

Varattava aikaa: 20-40 minuuttia

Tarvikkeet: kyniä, paperia

Menneisyysmatkailu

Menneisyysmatkailussa nuoren kanssa voidaan tehdä retkiä hänen vanhoihin asuinpaikkoihin. Nuoren menneisyyttä voidaan jäsentää myös tutkimalla vanhoja valokuvia esimerkiksi seuraavien teemojen avulla: nuorelle tärkeät ihmiset ja paikat, nuoren rakkaat lemmikit ja ystävät sekä tärkeimmät muistot. Nuoren kanssa voidaan mennä myös valokuvaamaan paikkoja, jotka ovat nuorelle merkityksellisiä ja kiinnostavia omaan elämänhistoriaansa liittyen.

Varattava aikaa: 30-60 minuuttia

Tarvikkeet: valokuvia, kamera, (auto)

Verkostokartta

Verkostokartan avulla autetaan nuorta hahmottamaan omia ihmissuhteitaan, niiden laajuutta, syvyyttä ja ristiriitoja. Verkostokartta voidaan piirtää tyhjälle paperille. Paperin keskelle merkitään nuori (nuori piirtää kuvansa, liimataan valokuva tai kirjoitetaan nuoren nimi) ja sen jälkeen nuori nimeää itselleen tärkeitä ihmisiä (sukulaisia, ystäviä, työntekijöitä, opettajia..) sopivalle etäisyydelle itsestään.

Varattava aikaa: 15-45 minuuttia

Tarvikkeet: Paperi, kyniä, valokuva, liimaa

Kotilomat

Joskus kotilomien jälkeen nuorten tunnemaailmassa selvästi myllertää. Käsitys siitä, mitä kotilomilla yleensä tapahtuu ja kenen kanssa, voisi auttaa omaohjaajaa helpottamaan nuoren tunnemyllerrystä.

Paperille tai tietokoneelle piirretään kaksi kellotaulua, yksi päivälle ja toinen yölle. Kellotaulut jaetaan kahteentoista sektoriin.

Sektoreihin nuori voi kirjoittaa, mitä hän siihen aikaan vuorokaudesta yleensä kotilomilla tekee, kenen kanssa ja missä.

Varattava aikaa: 20-50 minuuttia

Tarvikkeet: paperia, kyniä

Ajatuskartta

Ajatuskartan tarkoituksena on kartoittaa nuorelle tärkeitä yhteisöjä ja niihin liittyviä asioita. Omaohjaaja määrittelee nuoren kehityksen ja tukemisen kannalta tärkeät otsikot. Tällaisia otsikoita voivat olla esimerkiksi perhe, vapaa-aika, ystävät, koulu ja tulevaisuus. Otsikoiden alle nuori avaa omia ajatuksiaan kyseisestä aiheesta. Ajatuskarttaa voidaan tehdä esimerkiksi ranskalaisin viivoin tai mind map - tyyliä.

Varattava aikaa: 15-30 minuuttia

Tarvikkeet: kyniä, paperia

Päiväkirjat

Nuoren kanssa voidaan sopia, että hän kirjoittaa esimerkiksi viikon ajan päiväkirjaa tekemisistään, mielialoistaan ja ajatuksistaan. Viikon kuluttua nuori ja omaohjaaja käyvät yhdessä kirjoitukset läpi.

Varattava aikaa: tehtävänantoon 5 minuuttia, kirjoitusten läpi käyntiin 15-30 minuuttia

Tarvikkeet: kyniä, paperia

Olet ihana!

Jokainen tarvitsee kokemuksia siitä, että on tärkeä ja tulee hyväksytyksi omana itsenään. Omaohjaaja on oleellisessa roolissa nuoren itsetunnon vahvistamisessa. Unelmia ja tavoitteita on tärkeää olla, sillä ne viitoittavat tietä tulevaan. Omaohjaaja voi auttaa nuorta löytämään haaveitaan. Tunteiden sanoittaminen ja käsitteleminen nuoren kanssa auttavat häntä ymmärtämään itseään. Olet ihana-osion tavoitteena on löytää nuoren vahvuuksia, saada selville hänen unelmiaan sekä tukea ja vahvistaa nuoren tunnetaitoja.

Hyvää minussa

Jokaisesta meistä löytyy positiivisia piirteitä, mutta joskus niitä on vaikea huomata itsessään. Itsetunnon kohottamiseksi voi olla hyvä listata paperille asioita, joihin on itsessään tyytyväinen. Nuori kirjoittaa nopeasti paperille ainakin viisi asiaa, joihin hän on tyytyväinen itsessään. Tämän jälkeen nuori alleviivaa niistä kolme tärkeintä, joista hän on ehkä ylpeäkin. Tämän jälkeen nuori valitsee yhden listatuista ominaisuuksista, jota hän haluaisi vielä kehittää. Sama harjoitus voidaan tehdä uudelleen jonkin ajan kuluttua ja tutkia, miten hyvät piirteet ja kehittämiskohteet ovat kehittyneet. Kirjoittamisen sijasta nuori voi myös leikata lehdistä kuvia, jotka ilmaisevat niitä asioita, joihin hän on tyytyväinen omassa elämässään.

Varattava aikaa: 25-40 minuuttia

Tarvikkeet: paperia ja kyniä

"Rakas minä!"

Nuori kirjoittaa itselleen kirjeen, jossa asettaa itselleen tavoitteita ja kirjoittaa unelmat nähtäväkseen. Nuori kirjoittaa kirjeeseen myös, kuinka saavuttaa unelman.

Kirjeeseen voi esimerkiksi kirjoittaa:

Ajatuksia ja toivomuksia siitä, millaista elämää nuori toivoo elävänsä vuoden kuluttua:

- Kouluun ja yksityiselämään liittyviä tavoitteita
- Minkälaisia pieniä askeleita tarvitaan kohti päämäärää
- Mistä tietää, että toive on toteutunut
- Sanonta tai motto, joka voi auttaa saavuttamaan toiveen

Halutessaan nuori voi kuvittaa kirjeen. Kirje laitetaan kirjekuoreen ja nuori kirjoittaa nimensä kuoren päälle. Kuoreen kirjoitetaan myös päiväys vuoden päähän. Kirje laitetaan hyvään talteen ja annetaan nuorelle vuoden kuluttua.

Varattava aikaa: 20-40 minuuttia

Tarvikkeet: kyniä, paperia, sakset, liima, aikakausilehtiä

Minun nimeni

Nuori kirjoittaa nimensä paperin vasempaan laitaan ylhäältä alas ja kirjoittaa itseään kuvailevan sanan tai lauseen jokaisesta nimensä kirjaimesta lähtien. Nuori voi kirjoittaa esimerkiksi luonteenpiirteistään ja siitä mistä pitää.

Varattava aikaa: 10-20 minuuttia

Tarvikkeet: paperia ja kyniä

Esimerkki:

Ahkerä

Rauhallinen

Iloinen

Hyvän olon lähteet

Aika ajoin on tärkeää palauttaa mieleen asioita, jotka saavat olon hyväksi. Nuoren kanssa listataan paperille asioita, jotka saavat nuoren olon mukavaksi. Lista laitetaan näkyvälle paikalle.

Varattava aikaa: 10 minuuttia

Tarvikkeet: kyniä, paperia

Unelmakartta

Unelmakartta auttaa nuorta selkeyttämään omia tavoitteitaan ja unelmiaan. Unelmien jäsentäminen konkreettiseen muotoon auttaa unelmien saavuttamisessa. Unelmakarttaan nuori leikkaa kuvia esimerkiksi aikakausilehdistä. Nuori valitsee karttaan kuvia, jotka miellyttävät häntä ja joista hän tykkää. Kuvien tulee olla suhteellisen isoja. Unelmakarttaan voi leikata myös sanoja ja lauseita. Valmis unelmakartta laitetaan näkyvälle paikalle, josta nuori näkee sen päivittäin.

Varattava aikaa: 30-60 minuuttia

Tarvikkeet: iso paperi, kyniä, sakset, liima, aikakausilehtiä

Portfolio

Nuori voi koota portfolioon hänelle tärkeitä asioita, esimerkiksi piirustuksia, valokuvia, kortteja, todistuksia, ruoka- ja leivontareseptejä. Portfolioon nuori voi koota myös itsenäiseen asumiseen liittyvää tärkeää tietoa. Nuoren portfolio toimii muistona.

Varattava aikaa: nuori voi käyttää portfolion täyttämiseen sen verran aikaa kuin haluaa.

Tarvikkeet: kansio

Sateenvarjo

Sateenvarjo menetelmä auttaa nuorta arvioimaan ja tiedostamaan oman elämänsä osa-alueita ja kehittämiskohteita. Nuori voi kokea vaikeaksi hahmottaa kokonaiskuva elämänsä osa-alueista sekä arjen hallitsemisesta. Tämä menetelmä auttaa nuorta jäsentämään kokonaiskuva ja tuo omaohjaajalle konkreettista tietoa siitä, miten nuori näkee oman elämäntilanteensa ja kehittämiskohteensa. Menetelmässä on ylhäältäpäin kuvattu auki oleva sateenvarjosta, jossa sateenvarjon osat ovat nimetty valmiiksi. Nuoren tehtävänä on värittää jokaisesta osiosta sen verran, kun hän kokee hallitsevansa sen tämänhetkisessä elämässään tai kokee osa-alueen olevan kunnossa.

Osa-alueita voi olla: ystävät, tulevaisuus, koulu, terveys, vapaa-aika, avun pyytäjä ja vastaanottaja, itseään kunnioittava, säännöllisen vuorokausirytmien omaava, sääntöjen ja sopimusten noudattaja

Varattava aikaa: 20-45 minuuttia

Tarvikkeet: paperi, kyniä.

Liitteenä kuva sateenvarjosta (LIITE 1).

Valoisat ja pimeät tunteet

Omaohjaaja jakaa paperin viivalla kahtia ja otsikoi toisen puolen otsikolla "Valoisat tunteet" ja toisen puolen "Pimeät tunteet". Nuori voi halutessaan piirtää näille symbolit, esimerkiksi auringon ja mustan pilven. Nuori ja omaohjaaja miettivät yhdessä erilaisia tunteiden nimityksiä.

Tämän jälkeen nuori miettii kuluvan päivän tai eilisen päivän aikana koettuja tunteita, omaohjaaja voi tarvittaessa auttaa. Omaohjaaja voi auttaa nuorta seuraavien kysymysten avulla: Millaisia tunteita sinulla oli heti herätessäsi? Olitko onnellinen, ärtynyt vai iloinen? Millaisia tunteita nousi pintaan päivän mittaan ja millaisissa tilanteissa? Lopuksi keskustellaan tunteista yhdessä nuoren kanssa. Keskustelussa voidaan miettiä esimerkiksi seuraavia asioita: milloin tunteita voi näyttää avoimesti? Ja milloin niiden näyttämistä olisi syytä rajoittaa? Miten tunteitaan voi purkaa turvallisesti? Millaisiin tunteisiin voi jäädä koukkuun?

Varattava aikaa: 25-50 minuuttia

Tarvikkeet: paperia ja kyniä

Elämäni tunteet

Nuoren kanssa keskustellaan, millaisissa tilanteissa hän on kokenut esimerkiksi seuraavia tunteita ja mitä hän haluaa tehdä silloin: ilo, ahdistus, jännitys, mustasukkaisuus, kateus, häpeä, ihastuminen, pelko, suru, viha, aggressiivisuus, yksinäisyys, rakkaus, onnellisuus ja masennus. Tunteista voidaan valita myös vain muutama käsiteltäväksi. Nuoren kanssa voidaan myös keskustella, tuntuuko hänestä joku tunne vaikealta tai kokeeko hän jäävänsä tunteiden tai jonkin tunteen kanssa yksin. Nuorelta voidaan myös kysyä, onko hän useimmin iloinen vai surullinen, ja milloin viimeksi hän on nauranut oikein kunnolla.

Varattava aikaa: 20-40 minuuttia

Tarvikkeet: -

Mikä omaohjaajassani ihastuttaa ja mikä vihastuttaa

Nuorta pyydetään kirjoittamaan paperille asioita, jotka omaohjaajassa ärsyttävät ja miellyttävät. Paperille kirjoitetut asiat keskustellaan auki. Näin omaohjaaja voi perustella nuorelle toimintaansa ja tarvittaessa muuttaa käyttäytymistään. Harjoituksen voisi tehdä esimerkiksi kerran kahdessa kuukaudessa, näin voidaan seurata suhteen edistymistä.

Varattava aikaa: 20-30 minuuttia

Tarvikkeet: paperia, kyniä

Kehosi sun

Kosketus tuo hyvää oloa ja se on ihmisen perustarpeita. Jotkut lastensuojeluasiakkaat eivät ole tottuneet hyvään ja oikeaan kosketukseen, joten pienikin kosketus voi tuntua ensin epämiellyttävältä. Omaohjaaja voi vähitellen aina kulkiessaan ohi ensin koskettaa hyväksyvästi nuoren olkapäätä ja vähitellen viivyyttää kosketusta. Koskettaessa tulee aina muistaa toisen ihmisen rajojen kunnioitus. Rentoutumisen ja rauhoittumisen avulla saadaan etäisyyttä mieltä askarruttaviin asioihin ja mielen tunnemyrskyihin. Kehosi sun -osion tavoitteena on antaa nuorelle mallia hyvästä kosketuksesta ja antaa nuorelle keinoja rauhoittua ja rentoutua.

Höyhenen ja huivin kosketus

Nuori istuu tai lepäilee jossain silmät kiinni. Omaohjaaja koskettaa nuorta hellästi höyhenellä paljaalle iholle, esimerkiksi käsiin, kaulaan ja kasvoihin. Nuori voi kertoa jälkeenpäin missä tuns kosketuksen ja miltä se tuntui. Omaohjaaja voi myös heilutella peittoa tai huivia nuoren yläpuolella niin, että se koskettaa nuorta välillä hyvin hellästi ja välillä "painavammin". Kuulostellaan miltä kosketus nuoresta tuntuu.

Varattava aikaa: 2-10 minuuttia

Tarvikkeet: höyhen/ huivi/sivellin/pallopeitto

Hieronta

Hieronta voi olla hyvä keino totuttaa nuori kosketukseen (niska/selkä, kädet, jalat). Hieronnan voi toteuttaa käsien lisäksi esimerkiksi erilaisilla palloilla.

Varattava aikaa: 15-30 minuuttia

Tarvikkeet: palloja, lämpimät kädet

Rentoutumisharjoitus

Keho ja mieli vaikuttavat voimakkaasti toisiinsa. Kun keho rentoutuu, mieli seuraa perässä. Kehotunteusten kautta myös tunteet ja ajatukset muuttuvat. Harjoituksen tarkoituksena on saada keho rentoutumaan.

Omaohjaaja lukee seuraavan harjoituksen nuorelle rauhallisella äänellä:

Asetu selinmakuulle niin, että kädet lepäävät vartalon vierellä. Jos mahdollista, sulje silmät. Tunne tämänhetkinen asentosi ja huomaa, mitkä kohdat kehostasi tunnet parhaiten alustaa vasten. Hengittele muutaman kerran syvään sisään ja ulos, ja tunne, kuinka vatsasi nousee ja laskee.

Purista kädet nyrkkiin ja venytä käsivarret kohti nilkkoja niin suoriksi kuin mahdollista. Käsivarret voivat nousta hieman lattiasta. Avaa nyrkkisi ja anna käsivarsien rentoutua. Huomaa, kuinka painavilta käsivarret tuntuvat.

Hengittele. Seuraavaksi nosta hartiasi korviin ja nilkkasi ilmaan, rutista silmäsi tiukasti kiinni, nyrpistä nenäsi ja supista suusi. Pysy vähän aikaa tässä jännityksessä ja päästä sitten kehosi rennoksi. Tunne rentous ja lämpö koko kehossasi.

Hengittele. Puhalla sitten ilmat ulos ja vedä vatsa tiukasti sisään niin pieneksi kuin mahdollista ja pidä vatsa jännityksessä. Päästä vatsa rennoksi, hengittele ja tunnustele, miltä vasassa nyt tuntuu.

Seuraavaksi purista pakarat yhteen, koukista jalkaterät ja varpaat kohti jalkapohjaa. Kantapäät voivat nousta irti lattiasta. Pidä tämä asento vähän aikaa ja päästä sitten rennoksi. Hengittele. Huomaa, miltä pakaroissa ja jaloissa tuntuu nyt.

Lopuksi huomaa vielä koko kehon tuntemukset tässä rentona maatessa. Tuntuuko keho erilaiselta kuin ennen harjoitusta? Mitkä kehonkohdat nyt tuntuvat selkeimmin alustaa vasten?

Mikäli omaohjaaja haluaa rentoutua yhdessä nuoren kanssa, eripituisia rentoutumisharjoituksia löytyy esimerkiksi YouTubesta hakusanalla "rentoutumisharjoitus".

Harjoituksen päätyttyä voidaan keskustella, miten nuori koki harjoituksen, pystyikö nuori rentoutumaan, mitä ajatuksia hänelle tuli harjoituksen aikana, häiritsikö jokin ääni, valo tai mieleen tuleva asia rentoutumista.

Varattava aikaa: 30-45 minuuttia

Tarvikkeet: rauhallinen tila, matto tai ohut patja,

Kun nuorta jännittää

Jännittävässä tilanteessa paras keino rentoutua ja rauhoittua on keskittyä hengityksen rauhoittamiseen, sillä rauhallinen hengitys lievittää jännitystä. Uloshengityksen aikana nuorta voi kehottaa ajattelemaan, että hän pääsee vapaaksi. Jos hengitykseen keskittyminen tuntuu nuoresta vaikealta, hän voi laskea rauhallisesti viiteen sisään hengityksen aikana ja seitsemään uloshengityksen aikana. Mikäli nuoren on mahdollista käydä pitkäkseen maton tai ohuen patjan päälle, se voi auttaa nuorta huomaamaan hengityksen kulku kehossa paremmin.

Jos paikallaan oleminen tuntuu nuoresta hankalalta, hän voi sen sijaan liikkua esimerkiksi kävelemällä, hyppelemällä paikallaan tai tekemällä kyykkyhyppyjä.

Varattava aikaa: 10-20 minuuttia

Tarvikkeet: rauhallinen tila, jossa matto tai ohut patja / tila, jossa on tilaa liikkua

Vireystilan rauhoittaminen

Kun nuori vaikuttaa siltä, että hän on voimakkaassa ylivireystilassa, nuorta voi pyytää laittamaan jalat tukevasti lattiaan. Nuorelta voi kysyä, tunteeko hän lattian jaloillaan. Tämän jälkeen nuorta voi kehottaa laittamaan toisen kätensä rintakehälle ja toisen pallealle (eli aivan rintalastan alle). Ja kysyä nuorelta, tunteeko hän sydämen sykkeen ja hengityksen. Omaohjaaja voi hengitellä yhdessä nuoren kanssa, rauhallisesti sisään ja rauhallisesti ulos. Kun nuori rauhoittuu, häneltä voi kysyä, miltä hänestä nyt tuntuu. Nuorelle voi kertoa, että tällä tavalla voi auttaa omaa itseään rauhoittumaan. Menetelmää voi käyttää koska tahansa, kun huomaa tarvitsevansa rauhoittumista.

Varattava aikaa: 5-15 minuuttia

Tarvikkeet: rauhallinen tila

Päähieronta / kampaukset

Kampausten tekeminen ja päähieronta ovat oivallinen keino tarjota kosketusta. Kampausten tekemisistä esimerkiksi erilaiset hiusten letitykset ovat hyviä vaihtoehtoja. Erilaisia ohjeita internetistä löytyy hakusanalla "letti".

Esimerkki päähieronnasta:

1. Aloita hartioista. Lämmitä ne hieromalla molemmin käsin, puristelemalla ja pyörivin liikkein.
2. Siirry niskaan. Käy se läpi painelemalla. Pidä peukalo toisella puolella rankaa ja muut sormet toisella.
3. Hiero kallonpohjaa pyörivällä liikkeellä kaulasta korvaan saakka. Hiero vasemmalla kädellä kallon vasenta puolta ja oikealla kädellä oikeaa puolta. Käy ensin läpi takaosa ja sitten koko pää.
4. Hiero hiuspohjaa samalla tavalla kuin edellisessä vaiheessa. Voit tukistaa hiuksia hellästi niiden juurista. Viimeistele hieromalla kuin hiuksia pestessä.
5. Siirry korviin. Painele korvanlehtiä alhaalta ylös.
6. Painele otsaa ja ohimoita. Nipistele kulmakarvoja ja nenänvartta.
7. Sivele lopuksi kasvoja, ja päätä hieronta laskemalla kädet hartioille

Varattava aikaa: 5-20 minuuttia

Tarvikkeet: harja, hiuslenkki, lämpimät kädet

Vinkkejä ja linkkejä

Lahti Karting Center: <http://www.lahtikarting.fi/>

Lahden Formula K-kerho: <http://www.lahdenfk.fi/fi/etusivu>

Joutjärven Palloilukeskus: <http://www.joutjarvenpalloilukeskus.fi/>

Lahden tennis- ja squashkeskus: <http://www.tennishalli.net/>

Biljardi: <http://www.city-pool.fi/>

Keilaus: <http://www.lahdenkeilahalli.fi/>, <http://hohtokeila.fi/lahti/>

Uimahallit ja maauimala: <https://www.lahti.fi/palvelut/liikunta-ja-ulkoilu/uimahallit>

Nastolan Kuntosalit: http://www.liikuntakeskuslumo.fi/lumo_nastola,
<http://www.nastola.fi/fi/palvelut/asuminen/vapaa-aika/uimahalli> ,
<http://vanha.pajulahti.com/liikuntapaikat/muu-sis--liikunta>

Sisäkiipeily: <http://www.yogarocks.fi/>

Minigolf: <http://www.minigolflahti.fi/index.php?id=1>

Frisbeegolfradat: <http://frisbeegolfradat.fi/radat/Lahti/>

Vierumäen flowpark: <http://www.flowpark.fi/vierumaki/>

Vierumäki: <http://vierumaki.fi/>

Liikuntakeskus Pajulahden seikkailupuisto:
<http://www.seikkailupuistopajulahti.fi/>

Liikuntakeskus Pajulahti: <http://www.pajulahti.com/>

Messilän laskettelukeskus, myös pulkkamäki:

<http://www.messila.fi/fi/>

Luontopolut Lahti: <https://www.lahti.fi/palvelut/liikunta-ja-ulkoilu/ulkoilureitit-ja-ladut/luontopolut>

Nastola: <http://retkipaikka.fi/vapaa/lapakisto-luonnonsuojelu-ja-retkeilyalue-nastolassa/>

Koulutuskeskus Salpauksen ja Etelä-Suomen kosmetologikoulun

kauneuspalvelut: <http://www.salpaus.fi/hiusala-ja-kauneudenhoitoala/palvelut/kauneussalonki-helmi/Sivut/default.aspx>, <http://www.kosmetologikoulu.com/>

Lahden Hierojakoulun hieronnat:

<http://www.lahdenhierojakoulu.fi/fi>

Jäätelölaiva banana split (Lahti):

<http://www.lahdensatama.fi/yritykset/jaatelolaiva-banana-split>

Kesäpäivä Enonsaarella: <http://www.enonsaari.fi/>

Kirpputorit: <http://www.kirpputorihaku.com/kirpputori/lahti>

Elokuvateatterit: www.finnkino.fi , <http://kinoiinis.com/>

Teatterit: <http://www.lahdenkaupunginteatteri.fi/> ,

<http://teatterivanhajuko.fi/>

Sibeliustalon konsertit: <http://www.sibeliustalo.fi/>

Museot: <http://www.lahdenmuseot.fi/museot/fi/etusivu>

Lähteet

Bardy, M. 2001. Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle - syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Järventie, I. & Sauli, H. (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY, 47-82.

Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Jouppila, T. 2007. Lapsen kiintymys lastensuojeluprosessissa- sosiaalityöntekijä kiintymyssuhteen asiantuntijana? Tampere, Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/77884/gradu01757.pdf?sequence=1>

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010. Mistä SILTA-kolmiossa ja vuorovaikutussuhteissa on kyse? Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 18. Forssa: Pelastakaa Lapset ry 12-16.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010. SILTA-kolmion käyttö ammatillisen omahoitajuuden vahviastjana. Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 18. Forssa: Pelastakaa Lapset ry 20-21.

Kulmala, A. 2006. Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa. - kohti tilaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö- ja sosiaalipolitiikan laitos. Akateeminen väitöskirja. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus 109/2013. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Multiprint.

Poutiainen, T. & Salo, S. 2015. Hoivaa ja leiki. Ryhmäinterventio raskaana oleville äideille. Lahden Diakoniasäätiön julkaisu 1/ 2015. Lahti: Multiprint Oy.

Sinkkonen, J. 2015. Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 23-41.

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

THL. 2016. Lastenkoti, nuorisokoti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 16.9.2016].

Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Timonen-Kallio, E. 2008. Lastenkodin ohjauksellinen identiteettityö - työkirjamenetelmä omahoitajan hoito- ja kasvatustyön jäsentäjänä. Turun yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityö .
Lisensiaatintutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 5-17.

LIITE 1

